

PEREHDYTYSKANSIO
HELSINGIN TYTTÖJEN TALON
SEKSUAALIVÄKIVALTATYÖHÖN

Merja Huuhka
Opinnäytetyö, kevät 2017
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Huuhka, Merja. Perehdytyskansio Helsingin Tyttöjen Talon seksuaaliväkivalta-työhön. Helsinki, kevät 2017, 64 s., 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma (AMK).

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli luoda toimiva ja informatiivinen perehdytyskansio Helsingin Tyttöjen Talon seksuaaliväkivalta-työhön. Perehdytyskansion tarkoitus on hyödyttää uusia työntekijöitä ja vapaaehtoisia työntekijöitä. Perehdytyskansioista luotiin sähköinen versio, joka mahdollistaa helpon ja nopean tietojen lisäämisen ja päivittämisen. Perehdytyskansion sisällön lähtökohtana olivat työntekijöiden toiveet ja tarpeet.

Opinnäytetyö on laadultaan toiminnalliseksi työksi lukeutuva produktiivinen opinnäytetyö. Produktiivisen opinnäytetyön tuloksena syntyy aina jokin tuotos eli produkti, joka tässä tapauksessa oli perehdytyskansio. Perehdytyskansion sisältö suunniteltiin pääpiirteittäin seksuaaliväkivalta-työn työntekijöiden kanssa käytyn suunnittelukeskustelun myötä tulleiden toiveiden ja tarpeiden pohjalta. Sisältöä syvennettiin ja suunniteltiin tämän suunnittelukeskustelun jälkeen itsenäisesti, jonka jälkeen sisältö hyväksyttiin työntekijöillä. Opinnäytetyön teoreettinen osio koostuu niistä osioista, jotka sisältyvät perehdytyskansioon. Näitä ovat seksuaaliväkivaltaan, kriisiin ja traumaan liittyvät käsitteet sekä seksuaaliväkivaltaa kokeneen hoitoon ja tukemiseen liittyvät asiat. Lisäksi teoriaosuudessa käydään läpi perehdyttämisen teoriaa.

Perehdytyskansio annettiin työntekijöille luettavaksi ja kommentoitavaksi mahdollisten virheiden tai puutteiden korjaamiseksi. Työntekijöiltä saatu palaute kerättiin palautelomakkeen avulla. Lopuksi perehdytyskansioon tehtiin vaadittavat muutokset, sen visuaalinen ilme hiottiin ja tulostettiin lopullinen versio. Valmis perehdytyskansio, niin sähköinen kuin tulostettu versio, annettiin työntekijöille. Perehdytyskansioon oltiin tyytyväisiä ja sen koetaan olevan avuksi perehdytettäessä uusia työntekijöitä.

Asiasanat: perehdyttäminen, perehdytyskansio, seksuaaliväkivalta

ABSTRACT

Huuhka, Merja. Orientation folder for Helsinki's Girls' House Sexual Violence Work. 64 p., 2 appendices. Language: Finnish, Spring 2017. Diakonia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Degree: Bachelor of Social Services.

The objective of this thesis was to produce a functional and informative orientation folder for Helsinki's Girls' House sexual violence work. The orientation folder is meant to work as an orientation material for new employee and volunteers. For easy usage and easy and fast updating the orientation folder was created as an electronic and printed version. The content of the orientation folder is based on the wishes and needs of the employee of the sexual violence work.

This thesis qualifies as a productive thesis which is counted among functional thesis. The purpose of a productive thesis is to manufacture a production. In this case, the production is an orientation folder. The content was mostly constructed in the planning meeting with the employees where they brought up the parts that they considered the most important to include to the orientation folder. The content was deepened and planned more after the planning meeting independently by the researcher and those parts were approved by the employees. The theoretical part of this thesis is based on the parts that are included to the orientation folder. These parts consist of the theory of sexual violence, crisis and trauma and also the aspects about the care and support of persons who has experienced sexual violence. Also, the theoretical part includes the theoretical base of the orientation.

The orientation folder was given to the employees to check and comment on in order to find the possible defects and factual errors. The feedback was collected as a form of a questionnaire. The final corrections were made, the visual look was refined and the final product was printed out. The final orientation folder was given to the employees as an electronic and printed version. The employees were satisfied with the production and they find that the orientation folder will be useful for new employees.

Key words: orientation, orientation folder, sexual violence

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TYTTÖJEN TALO	8
2.1 Tyttöjen Talon historia ja toiminta	8
2.2 Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyö	10
2.3 Seksuaaliväkivaltatyötä ohjaavat arvot ja eettiset periaatteet.....	11
2.4 Seksuaaliväkivaltatyötä ohjaava lainsäädäntö.....	13
3 PEREHDYTTÄMINEN	14
3.1 Perehdyttämisen tarkoitus	14
3.2 Perehdyttämistä ohjaava lainsäädäntö	16
4 SEKSUAALIVÄKIVALTA	18
4.1 Seksuaalinen kaltoinkohtelu ja sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä	19
4.2 Seksuaaliväkivalta ja internet	19
4.3 Parisuhde- ja seurusteluväkivalta	21
4.4 Seksuaalirikokset, vastikkeellinen seksi ja suojaikäraja.....	23
4.5 Seksuaaliväkivallan seuraukset.....	24
4.6 Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja seksuaalioikeudet	26
4.7 Suojaavat ja altistavat tekijät	27
4.8 Lastensuojeluilmoitus ja seksuaalirikosepäily	29
5 KRIISI JA TRAUMA	30
5.1 Kriisin ja trauman määritelmä	30
5.2 Akuutin kriisin vaiheet.....	31
5.3 Akuutin kriisin hoito.....	33
5.4 Traumaviitekehys.....	34

6 SEKSUAALIVÄKIVALTAAN KOKENEEN NUOREN HOITO JA TUKEMINEN	38
6.1 Nuoren auttamisen periaatteet	38
6.2 Hoitopolku nuorelle	39
6.3 Rikosoikeusprosessi	41
7 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	44
8 PEREHDYTYSKANSION TOTEUTUS	45
8.1 Produktiivinen opinnäytetyö	45
8.2 Opinnäytetyön prosessikuvaus	46
8.3 Perehdytyskansiosta saatu palaute	49
8.4 Opinnäytetyön eettisyys	51
9 POHDINTA	52
LÄHTEET	55
LIITTEET	62
Liite 1: Palautelomake	62
Liite 2: Perehdytyskansion sisällysluettelo	63

1 JOHDANTO

Perehdyttäminen on tärkeä osa uuteen työpaikkaan tai muuttuvaan työkuvaan sopeutumista. Ilman perehdyttämistä tai puutteellisen perehdyttämisen vuoksi voi työntekijä kokea olevansa ulkopuolinen työyhteisössä ja myös työvirheiden todennäköisyys on suurempi. Toimivasta ja perusteellisesta perehdyttämisestä on hyötyä siis työntekijälle ja organisaatiolle. Työn tuloksellisuus, työmotivaatio ja työhyvinvointi ovat parempia onnistuneen perehdyttämisen myötä. (Kupias & Peltonen 2009, 17.) Perehdyttämistä ei siis saisikaan vähätellä, vaan jokaisessa työyhteisössä tulisi olla selkeä ja toimiva perehdytystaktiikka niin työntekijän uuteen työpaikkaan tai uuteen työkuvaan sujuvasti sulautumisen kuin koko työyhteisön jatkuvan toimivuuden kannalta.

Opinnäytetyöni tarkoitus oli luoda produktina perehdytyskansio Helsingin Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyöhön. Tyttöjen Talo on osa Kalliolan nuorten järjestämää varhaisnuoriso- ja nuorisotyötä ja Kalliolan nuoret on osa Kalliolan settlementtiä, joka tekee työtä kaiken ikäisille selviytymisen, eheytyksen ja virkistämisen mahdollistamiseksi (Settlementti b, i.a.). Tyttöjen Talon, niin kuin kaikki Kalliolan nuorten toiminta, on matalan kynnyksen toimintaa, sukupuolisensitiivistä, yhteisöllistä, osallistavaa ja kulttuurisensitiivistä (Kalliolan settlementti i.a.). Tyttöjen Talolla tehdään sukupuoli- ja kulttuurisensitiivistä työtä (Tyttöjen Talo i.a.) naistietoisessa ja yhteisöllisessä ilmapiirissä, jossa huomioidaan myös sukupuolen moninaisuus (Kalliolan Nuoret ry 2016).

Produktin tarve nousi työntekijöiden näkemästä tarpeesta perehdytyskansiolle. Tavoitteena on luoda toimiva ja informatiivinen perehdytyskansio, jota voivat hyödyntää Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyöhön tulevat uudet työntekijät, harjoittelijat ja vapaaehtoiset. Aihealue kiinnosti aidosti minua ja koin, että toiminnallinen opinnäytetyö kehittäisi minua ammatillisesti. Vaikka minulla ei ole kokemusta työskentelystä Tyttöjen Talolla, kannustivat työntekijät silti perehdytyskansion tekemiseen, sillä he kokivat tällaisen opinnäytetyön olevan heille hyödyllisin. Minun olikin siis helppo tarttua heidän tarjoamaan opinnäytetyöideaan.

Esittelen tässä opinnäytetyössä perehdytyskansion tilaajana toimineen Helsingin Tyttöjen Talon sekä lyhyesti Kalliolan settlementin ja Kalliolan nuoret ry:n. Tyttöjen Talo kuuluu näiden varhaisnuoriso- ja nuorisotyön piiriin. Koska Tyttöjen Talon työ on arvopohjaista (Saxberg 2017), käyn työtä ohjaavat arvot ja eettiset periaatteet lyhyesti läpi, joihin kuuluvat niin Kalliolan, Tyttöjen Talon kuin sosiaalialan eettiset ohjeet. Lisäksi kirjoitan seksologian ammattietiikan ohjeistosta, sillä se ohjaa juuri seksuaaliväkivaltatyötä ja näiden eettisten ohjeiden sisällyttäminen on ollut myös perehdytyskansion tilaajan toiveena. Käsittelen teoriaosuudessa niitä alueita, jotka sisältyvät perehdytyskansioon sekä teoriaa perehdyttämisestä. Perehdytyskansion aiheisiin kuuluvat seksuaaliväkivalta, kriisi ja trauma sekä seksuaaliväkivaltaa kokeneen nuoren hoitoon ja tukemiseen liittyvät asiat.

Teoriaosuuden rakentuminen ja osioiden painottuminen raportissani perustuu perehdytyskansion sisältöön ja siihen, mitä osioita Tyttöjen Talolta toivottiin painotettavan tai avaavan enemmän. Tämän opinnäytetyön ja perehdytyskansion sisältö (Liite 2) ovatkin hyvin samankaltaisesti rakennettu. Tämä opinnäytetyö on suunniteltu työelämä- ja asiakaslähtöisesti ja tästä syystä myös teorialuvut 4 ja 5 ovat isoja. Perehdytyskansion toivottiin olevan työhön liittyvien käsitteiden ja asioiden avaamista eikä kansioista haluttu puhelinluettelomaista teosta, jossa olisi lueteltuna esimerkiksi yhteistyötahojen tietoja tai muita Tyttöjen Taloon kuuluvia asioita. Tällaiset materiaalit ovat jo olemassa.

Kerron teoriaosuuden jälkeen opinnäytetyöprosessistani, sen etenemisestä ja vaiheista, joiden myötä perehdytyskansion lopullinen sisältö ja ilme valmistuivat. Opinnäytetyön viimeisessä osiossa kerron Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyön työntekijöiltä saamastani palautteesta ja pohdin produktin onnistumista ja miten olen prosessin aikana kehittynyt. Pohdin lisäksi opinnäytetyöhön ja produktin tekemiseen liittyvää eettisyyttä ja luotettavuutta.

2 TYTTÖJEN TALO

Tässä luvussa esitellään lyhyesti Tyttöjen Talon historiaa ja sen toimintaa. Lähemmin tarkastellaan Tyttöjen Talolla tehtävää seksuaaliväkivaltatyötä ja siihen liittyvää toimintaa. Seksuaaliväkivaltatyöhön liittyy seksuaaliväkivaltaa kokeneen tukemisen ja auttamisen lisäksi heidän läheisilleen tarjottava tuki sekä moniammatillisen työryhmän yhteistyö. Lisäksi tämä osio sisältää seksuaaliväkivaltatyötä ohjaavat arvot, eettiset ohjeet sekä lainsäädäntö.

Yleisessä käytössä sosiaali- ja terveysalalla on käsite seksuaalinen väkivalta, mutta Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyön työntekijät kokivat, että seksuaalinen väkivalta on vanhentunut ja kankea käsite. He ovatkin siirtyneet käyttämään käsitettä seksuaaliväkivalta. Nämä termit siis tarkoittavat samaa asiaa. (Saxberg 2017.) Onkin luonnollista, että tässä opinnäytetyössä käytetään Tyttöjen Talon käytössä olevaa käsitettä vaikka muualla vielä puhuttaisiinkin seksuaalisesta väkivallasta.

2.1 Tyttöjen Talon historia ja toiminta

Tyttöjen Talo kuuluu Kalliolan settlementin Kalliolan nuoret ry:n varhaisnuoriso- ja nuorisotyön piiriin. Settlementtityön lähtökohtana on usko yhteisöllisyyden voimistavaan vaikutukseen ja työtä tehdään selviytymisen, eheytyksen ja virkistämisen mahdollistamiseksi kaiken ikäisille ihmisille. Settlementtityö jaetaan seitsemään toimialaan, joita ovat asumisen palvelut, kansalaistoiminta, lapsi- ja nuorisotyö, monikulttuurinen työ, opinto- ja kulttuuritoiminta, seniori- ja vanhustyö ja vaikeisiin elämäntilanteisiin tarjottu apu. Työtä tekevät niin ammattilaisten kuin vapaaehtoistenkin. (Setlementti b, i.a.)

Kalliolan nuoret ry:n tukevaa toimintaa järjestetään yksilöllisesti sekä vertaisryhmissä. Kalliolan nuoret järjestää myös avointa toimintaa, joita ovat erilaiset harrastusryhmät, pienimuotoiset leirit, työpajat ja tilaisuudet. Toiminta on matalan kynnyksen toimintaa, sukupuolisensitiivistä, yhteisöllistä, osallistavaa ja kulttuurisensitiivistä. Toimintaan kuuluu myös yhteistyö muiden nuorten parissa toimivien tahojen kanssa sekä erilaiset kehittämishankkeet. (Kalliolan settlementti i.a.)

Tyttöjen Talo perustettiin vuonna 1999 omaksi tilaksi 10–28-vuotiaille tytöille. Se sai alkunsa Suomen Settlementtinuorten liiton Upea minä -hankkeesta ja esikuvana toimi Tukholman Xist Tjej -foorumi. Kalliolan Nuoret ry kehitti tätä konseptia yhteistyössä Nuorisoasiainkeskuksen kanssa ja vuodesta 2005 lähtien Tyttöjen Talo on ollut Kalliola Nuoret ry:n omistama tavaramerkki. Suomessa ensimmäinen Tyttöjen Talo perustettiin Helsinkiin ja nykyisin samalla konseptillä toimintaa on myös Tampereella, Oulussa, Turussa, Kuopiossa, Rovaniemellä ja Espoossa. (Kalliolan nuoret ry 2016.)

Tyttöjen Talo tekee sukupuoli- ja kulttuurisensitiivistä tyttötyötä (Tyttöjen Talo a, i.a.) ja toiminta on matalan kynnyksen tukea 10–28 -vuotiaille tytöille ja nuorille naisille. Perustehtäviin kuuluu tyttöjen ja nuorten naisten kasvun tukeminen ja jokainen hyväksytään sellaisena kuin he ovat. Työ tapahtuu naistietoisessa ja yhteisöllisessä ilmapiirissä, jossa myös huomioidaan sukupuolen moninaisuus. (Kalliolan Nuoret ry 2016.)

Tyttöjen Talolla voi viettää vapaa-aikaa muiden tyttöjen ja naisten kanssa, saada tukea ja osallistua ohjattuun toimintaan (Tyttöjen Talo a, i.a.). Toiminta on jaettu eri osa-alueisiin, joihin kuuluvat avoin ja ryhmätoiminta, monikulttuurinen tyttötyö, seksuaalineuvonta, nuoret äidit -toiminta sekä seksuaaliväkivaltatyö. Lisäksi tukea Tyttöjen Talolta hakevat etenkin yksinäiset, masentuneet ja syrjäytymisvaarassa olevat tytöt ja nuoret naiset. Toimintaan kuuluvat myös erilaiset tapahtumat ja juhlat. (Kalliolan nuoret ry 2016.)

2.2 Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyö

Tyttöjen Talolla tehtävä seksuaaliväkivaltatyö on suunnattu 13–28 -vuotiaille tytöille ja nuorille naisille jotka ovat kokeneet seksuaaliväkivaltaa. Koska seksuaaliväkivallan kokeminen aiheuttaa erilaista pahoinvointia sekä arjen elämönhallinnan heikentymistä, on tärkeää hakeutua tuen piiriin. Tyttöjen Talolla on mahdollisuus yksilötukeen sekä ammatillisesti ohjattuun vertaisryhmätoimintaan. (Tyttöjen Talo i.a.) Maahanmuuttajataustaisille nuorille, jotka ovat kokeneet seksuaaliväkivaltaa, on järjestetty oma vertaistukiryhmänsä (Kalliolan nuoret ry 2016).

Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyö on matalan kynnyksen toimintaa. Matalan kynnyksen toiminnan ominaisuudet ovat luottamuksellisuus, maksuttomuus, nimettömyys ja sen toiminta-ajan ulottuminen myös virka-aikojen ulkopuolelle. Matalan kynnyksen toimintaan Tyttöjen Talolla kuuluu myös tavoitteita, joita ovat luottamuksen palauttaminen ja kattavan tuen löytäminen nuorelle, joka on kokenut seksuaaliväkivaltaa. Seksuaaliväkivaltatyö on tukevaa, kannattelevaa ja ohjaavaa terapeutista työtä, jonka viitekehyksenä toimii traumatyö ja nuoren vaukuttaminen ja turvallisuudentunteen palauttaminen seksuaaliväkivaltakokemuksen jälkeen. Seksuaaliväkivaltatyössä annetaan rikos- ja oikeusprosesseihin apua ja yhteistyötä tehdään myös lastensuojelun ja muiden viranomaistahojen kanssa. (Tyttöjen Talo b, i.a.)

Seksuaaliväkivaltatyössä pyritään auttamaan myös vanhempia, jotka tarvitsevat apua ja tukea, kun heidän lapsensa on kokenut seksuaaliväkivaltaa. Tukea annetaan niin yksilö- kuin ryhmätapaamisten muodossa. Yksilötueessa vanhemmille annetaan tietoa sekä ohjausta rikosprosessista ja oikeusasioista. Kaikille huoltajille, myös heille, jotka eivät ole yhteydessä työntekijöihin, annetaan tai lähetetään opaslehtinen. Ryhmissä käsiteltävät aiheet ovat usein hyvin samanlaisia niiden aiheiden kanssa, joita tyttöjen ryhmissä käsitellään. (Hannila 2016, 17–18.)

Tärkeä osa työtä on myös moniammatillinen yhteistyö sekä koulutus ja konsultaatio muille nuorten parissa työskenteleville. Seksuaaliväkivaltatyön ohjausryhmä, johon Helsingin Tyttöjen Talo kuuluu, kokoontuu neljä kertaa vuodessa. Ohjausryhmä on moniammatillinen ryhmä, joka koostuu edustushenkilöistä seuraavilta tahoilta: Helsingin Kaupungin lastensuojelu, poliisi, terveyskeskus, Poikien Talo, Väestöliitto, Raiskauskriisikeskus Tukinainen, yleinen oikeusaputoimisto ja Helsingin oikeusministeriö. Tapaamiskerroilla pohditaan erilaisia seksuaaliväkivallan teemoja, jaetaan tietoa ja osaamista, tiedotetaan ajankohtaisista tapahtumista, ilmiöistä ja koulutuksista sekä kartoitetaan asiakkuuksia. (Hannila 2016, 12.)

2.3 Seksuaaliväkivaltatyötä ohjaavat arvot ja eettiset periaatteet

Tyttöjen Talon toiminta on arvoperustaista ja työtä ohjaavat niin Settlementityön, Kalliolan nuorten kuin Tyttöjen Talon omat arvot. Seksuaaliväkivaltatyötä Tyttöjen Talolla ohjaavat lisäksi seksologian ja sosiaalialan ammattieettiset ohjeet. Nämä arvot ja eettiset ohjeet ovat osittain samankaltaisia ja sisältävät samoja asioita. Yhdessä nämä arvot ja eettiset ohjeet antavat kattavan pohjan Tyttöjen Talolla tehtävään seksuaaliväkivaltatyöhön. Lisäksi työtä ohjaa traumaviitekehys (Saxberg 2017.), jota käsittelen luvussa 5.

Settlementityön tärkein arvo on tieto yhteisöllisyyden ihmistä voimistavasta vaikutuksesta. Työtä ohjaavat yksilön kunnioitus, erilaisuuden hyväksyminen, luottamus ihmisiin, tasa-arvon vaaliminen sekä heikompien auttaminen. (Settlementti a, i.a.) Kalliolan nuorten arvoihin kuuluvat sukupuolisensitiivisyys, yhteisöllisyys, osallisuus sekä kulttuurisensitiivisyys. Tyttöjen Talon työtä ohjaavat niin Settlementityön kuin Kalliolan nuorten arvot, joiden lisäksi heidän omiin arvoihinsa kuuluvat tasa-arvo, moninaisuuden arvostaminen, ihmisen omiin voimavaroihin uskomisen, yhteisöllisyys sekä naistietoisuus. (Helsingin Tyttöjen Talo i.a.) Kaikki nämä arvot yhdessä antavat kattavan arvopohjan työlle.

Seksologian ammattietiikan ohjeisto antaa eettisiä suuntaviivoja henkilöille, jotka työskentelevät seksuaaliterapian, -neuvonnan ja -kasvatuksen tehtävissä. Ohjeet sisältävät eettiset periaatteet sekä hyvien tapojen kuvauksen. Eettisiin periaatteisiin kuuluvat muun muassa luottamuksellisuus, asiakkaan etu ja ammatillisuus. Hyvät toimintatavat sisältävät osiot muun muassa asiakaslähtöisyydestä, tietojen antamisesta ja työhyvinvoinnista. (Suomen seksologinen seura ry 2009.)

Sosiaalialan ammattieettiset perustat ovat ihmisarvossa, ihmisoikeuksissa ja sosiaalisessa oikeudenmukaisuudessa. Ammatillisiin toimintatapoihin vaikuttaminen kuuluu osaksi jokaisen ammatillisuutta, se on väline ihmisen hyvän elämän toteutumisen edistämiseksi. Työntekijän ammattitaitoon kuuluvat ammattieettinen valmius, kypsyyt ja harkinta. Vaikka ammattieettiset ohjeet eivät ole suoria vastauksia eettisesti pohdittaviin tilanteisiin, antavat ne perustan mietittäessä asiakkaan oikeuksia sekä työntekijän velvollisuuksia. Koska laki ei anna kaikkia vastauksia sosiaalialalla kohdattaviin kysymyksiin ja haasteisiin, tuo ammattietiikka ohjeistusta tällaisten tilanteiden ratkaisujen tekemiseen. Työntekijän kuitenkin täytyy muistaa, että hänen toimintansa ei saa olla lainvastaista. (Talentia ry 2017, 7–8.)

Sosiaalialan arvoihin sisältyvät ihmisarvo ja ihmisoikeudet, itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, osallisuuden edistäminen, henkilön kokonaisvaltainen huomiointi ja voimavarat sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Nämä ihmis- ja perusoikeudet ovat määriteltyinä niin YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa kuin Suomen perustuslaissa. Sosiaalialan ammattilaisen tulee toiminnallaan sekä kunnioittaa, että edistää asiakkaidensa ihmisoikeuksia. Työntekijän on osattava tapauskohtaisesti tehdä toiminnassaan ratkaisuja huomioiden ihmisoikeuksien ja etiikan toteutuminen. (Talentia ry 2017, 11.)

2.4 Seksuaaliväkivaltatyötä ohjaava lainsäädäntö

Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyötä ohjaa arvojen ja eettisten ohjeistusten lisäksi lainsäädäntö. Tärkeimmät työtä ohjaavat lait ovat lastensuojelulaki (2007/417), nuorisolaki (2016/1285), sosiaalihuoltolaki (2014/1301) ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812). Lastensuojelulain (2007/417) tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun, tämä vastuu on niin lapsen vanhemmilla, muilla huoltajilla kuin lasten ja perheiden kanssa työskentelevillä viranomaisilla. Nuorisolain (2016/1285) tarkoituksena on muun muassa nuoren kasvun ja itsenäistymisen tukeminen ja nuoren yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja oikeuksien edistäminen.

Sosiaalihuoltolain (2014/1301) tarkoituksena on hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvallisuuden edistäminen ja ylläpitäminen, eriarvoisuuden vähentäminen, osallisuuden edistäminen, sosiaalipalveluiden sekä muiden hyvinvointia edistävien toimenpiteiden turvaaminen yhdenvertaisesti kaikille ja asiakaskeskeisyyden edistäminen. Sosiaalihuoltolaissa (2014/1301) määritellään myös sosiaaliohjauksesta, jolla tarkoitetaan asiakkaiden neuvontaa, ohjausta ja tukea palveluiden käytössä sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Sosiaaliohjauksen tavoitteena on edistää asiakkaiden hyvinvointia ja osallisuutta elämänhallinnan ja toimintakyvyn vahvistamisen avulla. Asiakaslähtöisyyden ja asiakassuhteen luottamuksellisuuden edistämistä ja asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa määritellään laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812).

3 PEREHDYTTÄMINEN

Vaikka tämän opinnäytetyön prosessina tehdyn perehdytyskansion sisältö on hyvin teoriapainotteinen, eikä se sisällä varsinaisesti tietoa juuri työhön perehdyttämisestä eikä esimerkiksi talon sisäisistä käytänteistä tai turvallisuusasioista, on silti luontevaa puhua juuri perehdytyskansioista. Tätä perustelen sillä, että Tyttöjen Talolla toivottiin juuri perehdytyskansiota, joka sisältäisi seksuaaliväkivalatyöhön liittyviä aiheita ja niiden avaamista, ei puhelinluettelomaista kansiota esimerkiksi yhteistyökumppaneista näiden yhteystietoineen. Vaikka perehdytyskansio ei sisällä yleisesti perehdytyskansioon mielletävistä osioista, koen tärkeäksi avata perehdyttämistä tässä opinnäytetyössä, sillä tavoitteenani oli juurikin luoda perehdyttämistä helpottava työväline Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyöhön.

Perehdyttämistä ohjaavat niin lainsäädäntö, perinteet kuin yhteiskuntavastuu ja se vaikuttaa niin yksilö- kuin organisaatiotasolla. Perehdyttäminen sisältää kaikki toimenpiteet, joilla uusi työntekijä oppii uuden työpaikkansa työtavat, kollegat sekä työnkuvan ja siihen liittyvät odotukset. Perehdyttämisen yhteydessä puhutaan myös usein työopastuksesta tai työhön opastuksesta, joka sisältää itse työhön liittyvät asiat. (Penttinen & Mäntynen 2009, 2.) Yleistyneempänä terminä käytetään nykyisin sanaa perehdyttäminen, sillä sen ajatellaan sisältävän sekä perehdyttämisen että työopastuksen sisältämät asiat (Kupias & Peltola 2009, 17–18). Puhunkin tässä perehdyttämisestä, koska näin saan katettua kaikki perehdyttämiseen liittyvät asiat saman käsitteen alle.

3.1 Perehdyttämisen tarkoitus

Yleisesti perehdyttäminen tarkoittaa uuden työntekijän perehdyttämistä työorganisaatioon. Perehdyttäminen on kuitenkin myös vanhojen työntekijöiden perehdyttämistä uusiin toimintamalleihin ja käytänteisiin sekä esimerkiksi pitkältä

sairauslomalta tai äitiyslomalta palaavien työntekijöiden työhön palaamisen tukemista. Perehdyttäminen suunnitelmallisesti toteutettuna on uuden työntekijän työtuloksen onnistumisen mahdollistamista. Tällaisessa perehdyttämisessä uusi työntekijä tutustutetaan työorganisaatioon, työtehtäviin, työtoimintaan sekä työpaikan omiin pelisääntöihin. Tämä vaatii sitä, että perehdyttäjällä on ajantasaiset tiedot yrityksestä ja työorganisaatiosta. (Manninen 2009, 90.)

Perehdyttäjän on otettava huomioon perehdytettävän ikä ja muut sellaiset henkilökohtaiset ominaisuudet, jotka vaikuttavat työntekoon (Työsuojeluhallinto 2016), muun muassa työntekijän aikaisempi työkokemus (Kupias & Peltola 18–20). Perehdyttäminen suunnitellaankin aina yksilökohtaisesti (Manninen 2009, 92). Perehdytysuunnitelmasta tulisi käydä ilmi kuka tai ketkä perehdyttävät uuden työntekijän ja kuka esittelee organisaation työtavat, työtilat, henkilöstön ja työvälineet (Juuti & Vuorela 2009). Yleensä perehdyttämisestä vastaa lähiesimies, mutta hän voi jakaa perehdyttämisen eri osa-alueita muille työyhteisöön kuuluville henkilöille, tällöinkin vastuu perehdyttämisestä säilyy lähiesimiehellä (Penttinen & Mäntynen 2009, 2).

Lähtökohtana perehdyttämiselle on perehdytettävän henkilön osaamisen arvos-taminen, sillä uuden työntekijän rekrytoimisen tarkoituksena on saada hyvää työtulosta tuottava työntekijä organisaation tarvitsemaan työtehtävään (Manninen 2009, 92). Työpaikan tarkoitus on tuottaa tuotteita tai palveluita, joita varten työtehtävä on perustettu. Näin ollen ammattitaitoisesta ja motivoituneesta työntekijästä hyötyvät niin asiakas, yritys kuin työntekijätkin. (Penttinen & Mäntynen 2009, 3.) Toinen lähtökohta perehdyttämiselle on saada uusi työntekijä tuntemaan olonsa tervetulleeksi uudessa työyhteisössä (Juuti & Vuorela 2015).

Hyvin toteutunut perehdyttäminen lisää uuden työntekijän osaamista, työnlaatua, omatoimisuutta, sitoutuvuutta, työhyvinvointia sekä riskien tunnistamista ja niiden välttämistä. Onnistunut perehdyttäminen myös vähentää työtapaturmia ja poissaoloja. (Penttinen & Mäntynen 2009, 2–3.) Huonon tai puuttumattoman pereh-

dyttämisen seuraamukset voivat näkyä organisaation kustannusten nousemisena sekä yrityksen uskottavuuden alenemisena niin ulkoisesti kuin sisäisestikin. Onnistunut perehdyttäminen takaa sen, että työntekijä omaksuu organisaation palvelut sekä liiketoimintaperiaatteet nopeasti. Tämä turvaa niin laadun pysyvyyttä kuin asiakastytyvääisyyttä. (Kjelin & Kuusisto 2003, 21–22.)

3.2 Perehdyttämistä ohjaava lainsäädäntö

Perehdyttäminen työhön on Suomessa työsuojelulainsäädännön velvoittamaa. Perehdyttäminen sisältyy muun muassa työsopimuslakiin (2011/55), työturvallisuuslakiin (2002/738), lakiin yhteistoiminnasta yrityksissä (2007/334) ja lakiin työnsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta (2006/44). Perehdyttäminen sisältyy myös työehtosopimuksiin. Näissä painotetaan erityisesti sitä, että vastuu perehdyttämisestä on työnantajalla. Työlainsäädösten tarkoituksena on suojata ja sopeuttaa työntekijää. (Kupias & Peltola 2009, 20.)

Työsopimuslaissa (2001/55) määritellään niin työnantajan kuin työntekijän velvollisuudet. Työnantaja vastaa siitä, että työntekijä voi suoriutua työstään, myös sellaisissa tapauksissa, joissa toiminta, työtehtävä tai työmenetelmä muuttuu tai kehittyy. Työnantajan tulee myös kohdella kaikkia työntekijöitä tasavertaisesti. Työntekijällä on velvollisuus noudattaa niitä työhön liittyviä ohjeistuksia, jotka työnantaja on hänelle antanut. Työsopimuslakia (2001/55) sovelletaan niissäkin tapauksissa, joissa työnteosta ei saa vastiketta. Tämä koskettaa muun muassa opiskelijoiden työharjoittelua sekä vapaaehtoisia työntekijöitä. (Työsopimuslaki 2001/55.)

Työsopimuslaissa (2001/55) olevat asiat saattavat kuulostaa yksinkertaisilta, mutta perehdyttäminen voi jäädä vajavaiseksi tai puuttua kokonaan, jos työpaikalla on esimerkiksi paljon sairaustapauksia tai muita työpaineita. Perehdyttämisen puutteellisuus voi aiheuttaa työntekijälle tarpeetonta työstressiä ja johtaa pe-

rehdyttämällä estettäviin virheisiin ja työturvallisuuden sekä -hyvinvoinnin alenemiseen. Tällainen tilanne voi tulla työnantajalle kalliiksi, kun jo tapahtuneita virheitä ryhdytään korjaamaan. (Kupias & Peltola 2009, 21.)

Työturvallisuudesta puhuttaessa yleisimmin ajatellaan koneita ja laitteita, mutta siihen kuuluvat työpisteen ergonomian lisäksi myös asiakkaat, esimerkiksi asiakkaan työntekijään kohdistama fyysinen tai verbaalinen sopimaton käyttäytyminen. Työpaikkaturvallisuuteen kuuluvat myös työpaikkakiusaamiseen puuttuminen ja sen ehkäiseminen. Työturvallisuuslakia (2002/738) täydentävät laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (1986/609) ja yhdenvertaisuuslaki (2014/1325), sillä perehdyttämisen tulee taata mahdollisuudet yhdenvertaiseen onnistumiseen ihmisen yksilöllisistä ominaisuuksista huolimatta. (Kupias & Peltola 2009, 23–24.)

Työturvallisuuslain (1986/609) tarkoituksena on parantaa työympäristöä ja työolosuhteita, joilla turvataan ja ylläpidetään henkilöstön työkykyä. Lain tarkoituksena on myös ennaltaehkäistä työtapaturmia, ammattitauteja sekä muita henkilöstön fyysistä ja henkistä terveyttä uhkaavia haittoja. Työnantajan on annettava tarpeellinen perehdytys työhön ja työpaikan olosuhteisiin sekä tietoa työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä. Työntekijällä on velvollisuus noudattaa turvallisuuteen liittyviä ohjeistuksia. (Työturvallisuuslaki 2002/738.)

Työnantajan ja työntekijän yhteistoimintaa määrittävän lain (2007/334) tarkoituksena on antaa kaikille osapuolille mahdollisuus vaikuttaa ja neuvotella työhön liittyviin asioista. Osapuolien välinen viestintä on tärkeää sillä työntekijöillä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa yrityksessä tehtäviin päätöksiin, jotka koskevat heidän työtään, työolojaan ja asemaansa (Kupias & Peltola 2009, 25–26; Laki yhteistoiminnasta yrityksissä 2007/334). Työnantajan ja työntekijän välistä yhteistyötä ohjaa myös laki työnsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta (2006/44), jossa määritellään työsuojeluviranomaisen tehtäviin kuuluvaksi työntekijälle annettavan opetuksen, ohjauksen ja perehdyttämisen tarpeen ja järjestämisen valvonta.

4 SEKSUAALIVÄKIVALTA

Seksuaaliväkivaltaa ja seksuaaliväkivaltatyötä rajataan tässä opinnäytetyössä siitä näkökulmasta, että seksuaaliväkivaltaa kokenut on tyttö tai nuori nainen. Rajauksen perusteluna on se, että perehdytyskansio tehdään paikkaan, jossa asiakkaina ovat tytöt ja nuoret naiset. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kieltäisin tai peittelisin sitä tosiasiaa, että myös pojat, miehet sekä muun sukupuoliset henkilöt voivat kokea seksuaaliväkivaltaa. Mikään sukupuoli ei siis suojaa ihmistä seksuaaliväkivallalta eikä sen aiheuttamilta oireilta (Kallio 2011, 165). Tässä opinnäytetyössä käsitellään asioita lasten tai nuorten näkökulmasta. Tämän perusteluna on se, että Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyön asiakkaiden ikäjakamalla on 13–28 -vuotiaat tytöt ja nuoret naiset. Kyseessä ovat nuoret naiset, sillä laissa nuoreksi määritellään alle 29-vuotiaat (Nuorisolaki 1285/2016).

Seksuaaliväkivalta on toisen rajojen ylittämistä, johon kuuluvat vastentahtoiset tai ikätasoon kuulumattomat erilaiset seksuaaliset teot (Tyttöjen Talo i.a.). Vaikka kaikkia seksuaaliväkivaltatekoja ei määritellä rikoksiksi, ne voivat siitä huolimatta olla seuraamuksiltaan tuhoisia (Saxberg 2017). Seksuaaliväkivallan kokeminen loukkaa ihmisen seksuaalisuuden lisäksi seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta. Väkivallan kokemukset voivat myös vaurioittaa ihmisen kykyä luottaa tasavertaisiin ihmissuhteisiin ja se voi rikkoa oikeanlaisen käsityksen omasta kehosta, sukupuolesta ja läheisyydestä. Seksuaaliväkivallassa onkin aina kyse väkivallasta, ei seksistä. Tällaisilla teoilla voi olla monia vuosia kestävätkä vaikutukset. (Kallio 2011, 159–160.)

Seksuaaliväkivallan yleisyyttä on vaikea arvioida, sillä moni jättää tekemättä ilmoituksen poliisille (Piispa 2011, 15; Kallio 2011, 161). Esimerkiksi parisuhdeväkivalta tapahtuu usein kotona, piilossa ulkopuolisilta, eivätkä tästä johtuen kaikki tapaukset tule viranomaisten tai auttavien tahojen tietoon (Piispa 2011, 15). Varsinkin tapauksissa, joissa tekijä on ollut tuttu, syyllisyyden tunne voi olla voima-

kas, joka omalta osaltaan vaikeuttaa asiasta eteenpäin kertomista. Usein syyllisyyden tunteeseen liittyy myös häpeää, jolloin kynnys kertoa seksuaaliväkivallan teosta tai teoista on suuri (Kallio 2011, 160).

4.1 Seksuaalinen kaltoinkohtelu ja sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä

Seksuaalista kaltoinkohtelua on kaikki toisen ihmisen huonosti ja kaltoin kohtelemineen käyttäen seksuaalisuuteen viittaavia keinoja. Tällainen teko on vastoin kaltoinkohteluksi joutuneen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seksuaalisen kaltoinkohtelun määrittelyn alle kuuluu sukupuolinen häirintä ja seksuaalinen häirintä. Näiden termien välinen ero on yleensä vaikeasti eroteltavissa. Sukupuolinen häirintä on eleitä, ilmeitä, puhetta, vitsejä sekä vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevia puheita, jotka loukkaavat sukupuoli-identiteetin kannalta kohteeksi joutunutta. Seksuaalista häirintää ovat tarkoituksella tehdyt seksuaalisesti väritetyt kirjeet, sähköpostit, sosiaaliseen mediaan kirjoitetut tekstit, ei-toivottu koskettelu sekä sukupuoliseen kanssakäymiseen viittaavat ehdotukset, jotka viittaavat selkeästi kohteeksi joutuneen seksuaali-identiteettiin. Yllämainittuihin käsitteisiin kuuluvat myös sellaiset teot, joita ei määritellä rikoksiksi. (Vilka 2011, 50–51; 112.)

4.2 Seksuaaliväkivalta ja internet

Seksuaalista kaltoinkohtelua ja häirintää tapahtuu myös yhä enenevässä määrin internetin välityksellä. Internet luo kaikkien saatavilla olevan sosiaalisen kanssakäymisen kanavan, jonka kautta pystyy helposti tavoittamaan muita myös muuna kuin omana itsenään. Internetissä on myös paljon sellaista materiaalia, mikä voi olla haitallista lapsille ja nuorille ja vääristää kuvaa tasa-arvoisesta seksuaalisesta kanssakäymisestä ja siitä, missä menee seksuaalisen kaltoinkohtelun ja häirinnän rajat. (Vilka 2011, 112–118.)

Internetin välityksellä tapahtuva kaltoinkohtelu, häirintä ja hyväksikäyttö tapahtuvat usein lapselle tai nuorelle tuntemattoman ihmisen toimesta. Tämä poikkeaa reaali maailmassa tapahtuvasta hyväksikäytöstä ja häirinnästä, jolloin tekijä on yleensä lapselle tai nuorelle entuudestaan tuttu. Yleistä on, että yksi tekijä on yhteydessä moneen nuoreen samanaikaisesti ilman, että nuoret ovat tästä tietoisia. Internetissä anonyymiyden mahdollistuminen luo tekijöille matalamman kynnyksen teoilleen sekä tunteen siitä, että kiinnijäämisen riski on pienempi kuin reaali maailmassa. (Pelastakaa Lapset 2011, 11.)

Lähes kaikki nuoret liikkuvat internetissä päivittäin ja ovat usein tietoisia internetissä olevista uhista. Kuitenkaan moni ei ajattele internetissä tapahtuvaan vuorovaikutukseen liittyvän uhan osuvan omalle kohdalle. Anonyymisyys voi muuttaa ihmisten käyttäytymistä, oikeudentajullisuutta ja käsitystä todellisuudesta sekä lisätä rohkeutta tehdä asioita, joita ei kasvotusten tekisi. Myös usein ajatellaan, että internetissä tapahtuvilla teoilla ei ole seuraamuksia reaali maailmassa. (Pelastakaa Lapset i.a, 5-6.)

Internetissä tapahtuvaan seksuaaliseen kaltoinkohteluun, häirintään ja hyväksikäyttöön liittyy käsite grooming, mutta sitä voi tapahtua myös reaali maailmassa. Grooming tarkoittaa kaikkia tekoja, sanoja ja eleitä, joilla hyväksikäyttäjä yrittää saada lapsen tai nuoren luottamaan itseensä. (Lampainen, 2011, 10–11.) Tällaisilla teoilla tekijä pyrkii häivyttämään normaalin ja epänormaalin välisen rajan ja tavoittelee tilannetta, jossa lapsi tai nuori kokee tekijän kiinnostavaksi ja turvalliseksi (Lampainen 2011, 10–11; Laitinen 2007, 33). Tekijällä voi olla korkeampi status joko ikänsä tai lapsen tai nuoren vertaisryhmän hierarkkisten suhteiden puolesta. Tekijä ei siis aina ole aikuinen, vaan kyseessä voi olla myös toinen nuori. (Laitinen 2007, 34.) Usein tekijä, erityisesti aikuinen, osaa erottaa lapsista ja nuorista ne, jotka ovat erityisen haavoittuvassa tilassa, helposti johdateltavissa, ovat jääneet vaille aikuisen rakkautta ja ovat huomionkipeitä. Nämä piirteet vaikuttavat teon kohteen valintaan. (Brusila ym. 2011 34.)

4.3 Parisuhde- ja seurusteluväkivalta

Parisuhteessa tapahtuva pakottaminen ja uhkaileminen ovat vallan käyttöä ja toisen alistamista (Väestöliitto i.a.). Parisuhdeväkivalta on monimuotoista ja se, miten väkivallan kokee, riippuu muun muassa väkivaltaisen käytöksen kestosta ja millaista kontrollia ja alistamista siihen liittyy (Piispa 2011, 23). Väkivalta voi ilmetä esimerkiksi fyysisenä, henkisenä, seksuaalisena, taloudellisena tai uskonnollisena väkivaltana (Aaltonen 2012, 121). Parisuhdeväkivalta voi olla myös toisen liikkumisen rajoittamista ja eristämistä hänen perheestä ja ystävistä (Marttala 2011, 39).

Fyysiseen väkivaltaan kuuluu toiseen kohdistuva fyysinen satuttaminen, muun muassa lyöminen ja potkiminen. Henkinen väkivalta on toisen osapuolen kontrolloimista, joka ilmenee muun muassa toisen käskyttämisenä tai muille intiimeillä asioilla kerskumisella. Taloudellinen väkivalta on toisen työpaikan pitämisen tai saamisen estämistä tai toisen rahojen kontrolloimista. Uskonnollinen väkivalta ilmenee uskonnollisilla säännöillä kiristämisenä tai uskonnollisiin sääntöihin pakottamisella. (Aaltonen 2012, 121–122.) Yleistä on eri väkivallan muotojen yhdistyminen. Parisuhdeväkivalta kuitenkin yleisimmin alkaa henkisestä väkivallasta, joka voi myöhemmin johtaa fyysisen väkivallan ja muiden väkivaltamuotojen käyttöön. (Marttala 2011, 43–46.)

Parisuhdeväkivallan ilmiöön liittyy myös seurusteluväkivalta (Aaltonen 2012, 121), joka on nuorten välisissä seurustelusuhteissa tapahtuvaa väkivallan käyttöä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014). Seurusteluväkivallaksi määritellään myös muun kaltaisessa intiimissä suhteessa tapahtuva väkivalta. Seurusteluväkivalta voi olla kertaluonteinen tapahtuma tai jatkuvaa ja systemaattista kaltoinkohtelua ja väkivaltaa. (Reform 2016, 8.) Seurusteluväkivalta on yleensä lievää ja yleisintä on väkivallalla uhkaaminen (Aaltonen 2012, 124; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014).

Seurustelusuhhteessa tapahtuvaa seksuaaliväkivaltaa ei aina voi erottaa henkisestä ja fyysisestä väkivallasta, sillä se on myös toisen uhkailemista ja kohtuuttomien vaatimusten esittämistä esimerkiksi seurustelun jatkumiselle. Esimerkiksi toinen voi painostaa kumppaniaan seksiin väittämällä tämän olevan uskon tai sanomalla ettei rakkaus ole aito, koska toinen ei halua seksiä. Väkivalta voi jatkua myös seurustelusuhteen päättymisen jälkeen toisen vainoamisena. Väkivaltaa käyttänyt voi toistaa käyttäytymistään myös seuraavissa seurustelusuhhteissa, jos tähän ei puututa. (Aaltonen 2012, 122; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014.)

Seurusteluväkivallalla ja nuoren sosioekonomisen statuksen välillä on yhteyttä, mutta se koskee kaikkia asemasta riippumatta. Vanhempien työttömyys, taloudelliset vaikeudet, alkoholismi, parisuhdevaikeudet ja tappeleminen, todistettu tai koettu perheväkivalta (Reform 2016, 18), nuoren oma päihteidenkäyttö, rikosaktiivisuus sekä väkivaltaisuus lisäävät riskiä päätyä väkivaltaiseen seurustelusuhteeseen (Niemi 2010, 102). Edellä mainitut seikat eivät kuitenkaan kaikissa tapauksissa johda seurusteluväkivallan kokemiseen (Reform 2016, 18). Tutkimusten mukaan myös väkivaltainen käytös tai altistuminen väkivaltaiselle käytökselle parisuhhteessa voi periytyä sukupolvelta toiselle (Reform 2016, 18; Niemi 2010, 103).

Seurusteluväkivaltaa kokenut on suurimmassa osassa tapauksista tyttö ja koettu väkivalta on useimmiten vakavampaa sekä vammojen saanti on todennäköisempää kuin poikiin kohdistuvassa seurusteluväkivallassa (Niemi 2010, 101). Tyttöjen kohdalla seurustelukumppani on yleensä tyttöä vanhempi, joka voi vaarantaa seurustelusuhteen tasavertaisuutta ja lisätä tyttöön kohdistuvan seurusteluväkivallan riskiä. (Aaltonen 2012, 124; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014.) Tyttöihin kohdistuvat väkivallan teot tapahtuvat yleensä yksityisellä paikalla ja tästä johtuen tytöt jäävät usein kokemustensa kanssa yksin (Niemi 2010, 102.) Tytöistä noin joka kolmas jättää kertomatta kenellekään tapahtuneesta seurusteluväkivallasta, sillä he eivät välttämättä ymmärrä väkivallan tapahtuneen. Myös muun mu-

assa pelko siitä, ettei häntä uskota, itsensä syyllistäminen, pelko vapauksien rajoittumisesta aikuisten johdosta tai koston pelko voivat estää nuorta kertomasta tapahtuneesta. (Aaltonen 2012, 122–125.)

4.4 Seksuaalirikokset, vastikkeellinen seksi ja suojaikäraja

Seksuaalirikoksiksi luetaan Suomen laissa seuraavat: raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen ahdistelu, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta, lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen, paritus ja törkeä paritus (Rikoslaki 1998/563). Rikoslaki (1998/563) ei rajoita nuorten välistä seurustelua ja siinä tapahtuvaa seksuaalista kanssakäymistä, jos molemmat osapuolet ovat iältään sekä henkisesti ja ruumiilliselta kypsyydeltään tasa-arvoisessa asemassa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a.)

Vastikkeellinen seksi on vastikkeen antamista seksuaalisista teoista, kun kyseessä on alle 18-vuotias. Vastikkeena voi olla jotain konkreettista, kuten raha, tavarat ja päihteet tai aineetonta, kuten yöpaikka. Vastiketta vastaan tehtävä seksuaalinen teko voi olla minkäläinen seksuaalissävytteinen teko tahansa aina paljastavan kuvan ostamisesta yhdyntään. Vaikka alle 18-vuotias olisi se, joka tekee aloitteen seksuaalisista palveluista toiselle, on vastuu aina henkilöllä, joka antaa vastikkeen seksuaalisesta teosta alaikäiselle. Raja kaupallisen seksin, seksuaalisen hyväksikäytön ja normaalin seksuaalisen kanssakäymisen välillä voi olla häilyvä. Kumpikaan osapuolista ei välttämättä ymmärrä, että tilanteessa tapahtuu vastikkeen saaminen, sillä tilanteet voivat olla hyvinkin arkisia tai vastike on aiheeton. (Vähämaa 2013, 19–20.)

Se, millaisen korvauksen nuori saa seksuaalisesta teosta, vaihtelee runsaasti. Suomalaisten nuorten keskuudessa kyse on yleensä seksin vaihtamisesta alkoholiin ja tupakkaan. Tutkimusten mukaan nuoret, jotka harjoittavat vastikkeellista seksiä, elävät korostuneen seksualisoitunutta elämää. Tämä voi johtua esimerkiksi aikaisemmassa elämänvaiheessa koetusta seksuaaliväkivallasta, joka vaikeuttaa omien rajojen tunnistamista ja niistä kiinnipitämistä. Myös vanhempien kyvyttömyys asettaa rajoja ja valvonnan puute voivat madaltaa nuoren kynnystä suostua vastikkeelliseen seksiin. (Vuorelainen & Elonheimo 2013.)

Nuorten harjoittama seksuaalinen kaupankäynti on erilaista kuin aikuisten välinen seksin myynti. Vastikkeellisen seksin ehdotuksia tekevät sekä aikuiset että nuoret. Nuorten tekemät aloitteet sijoittuvat lähes aina julkisiin tiloihin, joista yleisimpiä ovat ostoskeskukset sekä liikenneasemat, tällaiset tapaukset koskettavat useimmiten vakavasti syrjäytyneitä ja päihdeongelmaisia nuoria. Tutkimusten mukaan vastikkeellista seksiä esiintyykin pääsääntöisesti huono-osaisten nuorten parissa, mutta todellista laajuutta vastikkeellisen seksin ilmiöstä ei tunneta. (Vuorelainen & Elonheimo 2013.)

Suojaikärajalla tarkoitetaan sitä ikärajaa, joka määrittää aikuisen seksuaalisen teon lasta tai nuorta kohtaan rikokseksi. Suojaikäraja käsitettä käyttävät muun muassa henkilöt, jotka työskentelevät nuorten parissa, kyseistä käsitettä ei kuitenkaan löydy lakikirjasta. Suojaikäraja on 16 vuotta, mutta tapauksissa, joissa hyväksikäyttäjällä on luottamussuhde nuoreen, esimerkiksi valmentaja tai opettaja, on suojaikäraja 18 vuotta. (Vilka 2011, 22.)

4.5 Seksuaaliväkivallan seuraukset

Pahimmissa tapauksissa seksuaaliväkivalta vaikuttaa kokonaisvaltaisesti ihmisen elämään. Vaikutus saattaa näkyä elämänhallintataidoissa, mielenterveydessä, työkyvyssä, seksuaalisuudessa, parisuhteessa sekä vanhemmuudessa.

Joskus lapsena koettu trauma saattaa tuoda esiin ongelmia aikuisiällä. Seksuaaliväkivallan ja hyväksikäytön kohteeksi voi joutua kuka vain ja usein kohde kokee häpeää ja syyllisyyttä tapahtuneesta. (Väestöliitto i.a.) Seksuaaliväkivallan seuraukset sekä niistä toipuminen on yksilöllistä. Nopeasti ja hyvään hoitoon ja tuen pariin pääseminen nopeuttavat toipumista, mutta toipumiseen vaikuttavat lisäksi muun muassa väkivaltaa kokeneen aikaisemmat mahdolliset traumakokemukset, tukiverkoston suuruus ja laatu, henkilökohtaiset ominaisuudet ja selviytymiskeinot sekä saadun avun laatu. (Nipuli & Bildjuschkin 2016, 17–18.)

Seksuaaliväkivaltakokemuksesta voi seurata fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia seurauksia. Fyysiset seuraukset voivat olla muun muassa: vammat ja kivut kehossa, ei-toivottu raskaus, sukupuolitaudit ja pahoinvointi. Psyykkisiin seurauksiin kuuluvat muun muassa turvallisuudentunteen menettäminen, traumaperäinen stressihäiriö, pelkotilat ja oman seksuaalisuuden kokemusten muuttuminen. Sosiaalisia seurauksia voivat olla esimerkiksi eristäytyminen, elämänhallinnalliset ongelmat ja opintojen viivästyminen tai keskeytyminen. (Nipuli & Bildjuschkin 2016, 118–19.) Esimerkiksi seurusteluväkivaltaa kokeneille tytöille ja nuorille naisille saattaa muodostua pitkäaikainen pelko miehiä, seurustelua ja seksiä kohtaan (Reform 2016, 18).

Nuori voi kokea monenlaisia oireita kohdattuaan seksuaaliväkivaltaa. Yleistä on, että nuori kokee masennusta, tulevaisuuden näkymät puuttuvat ja keskittymiskyky laskee. (Aaltonen 2012, 8–9.) Oireita voi ilmetä pian seksuaaliväkivaltakokemuksen jälkeen ja ne voivat olla sekä lyhyt- että pitkäkestoisia (Näre 2000, 116–117). Nuori voi reagoida tapahtuneeseen aggressiivisesti, käyttämällä päihkeitä tai seksuaalisella riskikäyttäytymisellä. Kuitenkin arvioiden mukaan noin puolet seksuaaliväkivaltaa kokeneista lapsista ja nuorista ei oireile näkyvästi. Näissä tapauksissa vaikeneminen ja tapahtuneen pakottaen unohtaminen ovat selviytymiskeino. (Aaltonen 2012, 8–9.)

Lapsi tai nuori, joka on kokenut seksuaaliväkivaltaa, voi oireilla myöhemmässä vaiheessa elämää, esimerkiksi aikuisiällä, jos hän ei ole saanut apua kokemustensa käsittelyyn. Nämä jopa vuosia myöhemmin laenneet oireet voivat olla monenlaisia. Jokin tapahtuma tai muu asia voi nostaa nuoren mieleen kipeät tapahtumat menneestä, jolloin oireilu voi alkaa ensimmäistä kertaa tai uusiutua. Tällaisia oireita voivat olla muun muassa sosiaalisten ja seksuaalisten kykyjen poikkeavuus, syyllisyyden tunteet, pakkoajatukset ja -oireet, leimautumisen tunne ja itsetuhoisuus. (Näre 2000, 117.)

Seksuaaliväkivaltaa kokeneilla nuorilla on muita nuoria enemmän psykosomaattisia oireita sekä he käyttävät muita nuoria enemmän alkoholia ja muita päihteitä. Seksuaaliväkivaltaa kokeneet nuoret ovat myös muita nuoria useammin itse väkivaltaisista. Sosiaaliset pelot, seksuaaliset toimintahäiriöt sekä masentuneisuus ovat yleisempiä seksuaaliväkivaltaa kokeneilla nuorilla kuin nuorilla, joilla tällaisia kokemuksia ei ole. (Brusila 2006, 337.)

4.6 Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja seksuaalioikeudet

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus on osa ihmisoikeuksia ja siihen lukeutuu muun muassa henkilökohtainen koskemattomuus, yksityiselämän suoja ja lisääntymisterveysoikeudet. Itsemääräämisoikeus on riippumaton henkilön seksuaalisuudesta, sukupuolesta, iästä, perhesuhteista sekä lisääntymiseen liittyvistä valinnoista. Jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, jokainen saa itse päättää omasta ruumistaan ja seksuaalisuudestaan. Tämä pätee myös henkilön ollessa seurustelusuhteessa, avo- tai avioliitossa. (Amnesty International i.a.)

Seksuaalioikeudet sisältyvät perusoikeuksiin ja ihmisoikeussopimukseen. Seksuaalioikeuksissa on oikeastaan kyse oikeudesta valintaan. Seksuaalioikeudet myös edellyttävät henkilön toimijuutta, kykyä muodostaa täysi ja vapaa suostumus. Toisin sanoen henkilöön tulee kyetä muodostamaan suostumus eli kyky

ymmärtää teon luonne, sen seuraukset sekä näiden arvioiminen. Henkilöllä tulee olla myös tietoa siitä, mistä on kysymys. Jos nämä kohdat eivät täyty (esimerkiksi kun kyseessä on lapsi), vastaa asiantuntija (vanhemmat tai ammattilaiset) henkilön seksuaalioikeuksien toteutumisesta. (Mustasaari 2013, 226–228.)

Jokaisen ihmisen seksuaalioikeuksiin kuuluvat oikeus seksuaaliterveyspalveluihin, oikeus saada tietoa seksuaalisuudesta, suojella itseään ja tulla suojelluksi seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa, oikeus seksuaaliseen tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen (Ilmonen & Korhonen 2015, 10). Näihin oikeuksiin kuuluvat lisäksi oikeus päättää yhteiseen tahtoon perustuvista seksuaalisista suhteista, kumppanin valinnasta ja avioliitosta ja oikeus päättää haluaako hankkia ja milloin haluaa hankkia lapsia. Seksuaalioikeuksiin kuuluu myös oikeus tavoitella tyydyttävää, turvallista ja nautinnollista seksielämää. (Mustasaari 2013, 212.) Seksuaalioikeudet ovat riippumattomia henkilön seksuaalisuudesta, sukupuolesta, iästä, perhesuhteista sekä lisääntymiseen liittyvistä valinnoista (Amnesty International i.a; Ilmonen & Korhonen 2015, 10).

4.7 Suojaavat ja altistavat tekijät

Nuoret ovat ikänsä puolesta suuremmassa riskissä altistua traumaattisille tapahtumille verrattuna muihin ikäryhmiin. Syitä tähän ovat nuoren elinpiirin laajentuminen sekä halu itsenäistyä ja olla rohkea muiden silmissä vaikka riskien arvioimiskyky ei ole täysin kehittynyt. Myös tunnepuolella tapahtuu nuoruudessa muutoksia, uhmakkuus sekä rakastumisen kokemukset irtaannuttavat nuoren vanhempiensa suojelevasta ilmapiiristä. Nuoret voivat myös usein tehdä riskialttiita ratkaisuja tavoitellessaan itsenäistä elämää. Nuoret, joilla on lapsuudessa koettuja traumaattisia kokemuksia, ovat ikäryhmäänsä suuremmissa riskissä altistua vaaroille. (Brusila, Hyvärinen, Kallio, Porras & Sandberg 2009, 30–31.)

Nuorta suojaaviin tekijöihin kuuluu kasvuympäristö, jossa suhtaudutaan seksuaalisuuteen terveellä kunnioituksella. Tämä vahvistaa nuoren kykyä tunnistaa rajojaan vähentäen riskiä joutua seksuaaliväkivaltateon kohteeksi. Kotiolosuhteiden lisäksi koulussa annettu turvataitokasvatus, terveystiedon tai muiden oppiaineiden yhteydessä läpikäytyt asiat koskien seksuaalisuutta, seksuaalista kehittymistä sekä seksuaalirikoksia ja niiden seuraamuksia ovat tärkeitä luodessa nuorille käsitystä omista rajoista ja muiden kunnioittavasta kohtelusta. Muita suojaavia tekijöitä ovat turvaverkko, joka koostuu saman ikäisistä ystävistä ja turvalisistä aikuisista. (Brusila ym. 2011, 31–33.)

Kasvatuksen liiallinen rajattomuus tai liian kiltiksi kasvattaminen voi altistaa nuorta muun muassa ikätasoon sopimattomaan seksuaalikäyttäytymiseen tai seksuaaliväkivallan kokemiseen. Nuori tarvitsee tietoa ja uskallusta kyseenalaistaa muiden, niin toisten nuorten kuin aikuistenkin, tarkoitusperiä ja näin ollen suojella itseään mahdolliselta seksuaaliväkivallalta. Myös nuoren kokemus siitä, että hän on jäänyt vaille rakkautta, arvostusta ja tasavertaisuutta, voivat ajaa nuoren hakemaan tällaista vastakaikua väärin perustein. Vaikka nuori ei olisikaan pakotettu seksuaalisiin tekoihin, ei hän välttämättä osaa tunnistaa mahdollisuutta kieltäytyä. Muita altistavia tekijöitä ovat koulukiusaaminen ja muut elämän kriisit, joissa nuori kokee olevansa yksin. (Brusila ym. 2011 33–34.)

Kuuluminen seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön, vähemmistökulttuuriin, vammaisuus, maahanmuuttajatausta tai muu piirre, joka erottaa nuoren enemmistöstä voivat olla syynä yksinäisyyden ja ulkopuolelle kuulumisen tunteeseen. Tämä voi altistaa nuoren hakeutumaan tilanteisiin, jotka johtavat seksuaaliväkivaltaan. Myös joukkohenki voi altistaa nuoren tekoihin, joita hän myöhemmin katu. Esimerkiksi nuorten yhteiset alkoholi- ja päihdekokeilut voivat vaarantaa nuoren harkintakyvyn. (Brusila ym. 2011, 31–34.)

4.8 Lastensuojeluilmoitus ja seksuaalirikosepäily

Kaikilla on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, jos hänellä herää epäily lapsen turvallisuudesta tai hyvinvoinnista. Lasten parissa työskentelevillä on myös ammatillinen velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen riittää herännyt huoli, eikä tarvitse tietää mikä aiheuttaa uhan lapselle tai olla todisteita lapsen turvallisuutta tai hyvinvointia uhkaavasta asiasta. Lastensuojeluilmoituksen yhteydessä tulee tehdä myös ilmoitus poliisille, jos epäillään lapsen kohdistunutta seksuaalirikosta tai muuta henkeen ja terveyteen liittyvää rikosta. (Lastensuojelulaki 2007/417.) Sama pätee toisin päin, kun tehdään rikosilmoitus lasta koskien, tulee aina tehdä myös lastensuojeluilmoitus (Lastensuojelun käsikirja i.a.).

Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä aina viipymättä varsinkin niissä tapauksissa, joihin epäillään liittyvän rikos. Kiireettömissä tapauksissa ilmoitus tehdään lapsen asuinkunnan sosiaalitoimistoon, mutta kiireellisissä tapauksissa tai virka-ajan ulkopuolella ilmoitus tehdään sosiaalipäivystykseen tai hätäkeskukseen. Ilmoitus tulee tehdä myös niissä tapauksissa, joissa ilmoittaja tietää toisen tahon jo tehneen ilmoituksen tai että kyseinen lapsi tai perhe on jo lastensuojelun asiakkaana. Näin saadaan lisätietoa käsiteltäessä kyseisen lapsen lastensuojelun tarpeen arvioimista tai luodessa hänelle asiakassuhdetta. (Lastensuojelun käsikirja i.a.)

Jos henkilöllä on vaitiolovelvollisuus, lainsäädännön mukaan lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus kumoaa salassapidon (Lastensuojelulaki 2007/417). Myös tapauksissa, joissa lapsi tai perhe kieltää ilmoituksen tekemisen, on ilmoitus tehtävä. Tällöin on hyvä ilmoittaa perheelle ilmoituksen tekemisestä, ellei se vaaranna lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia. Jos ilmoituksen on tehnyt viranomainen tai muu henkilö, joka on virkansa puolesta ilmoitusvelvollinen, on ilmoituksen tekijän kerrottava perheelle ilmoituksen tekemisestä. Yksityishenkilö voi halutesaan jättää henkilöllisyytensä kertomatta. (Lastensuojelun käsikirja i.a.)

5 KRIISI JA TRAUMA

Kriisi ja trauma ja niihin johtavat ja niistä johtuvat tekijät on tärkeä osata tunnistaa seksuaaliväkivaltatyössä. Kriisit voivat olla positiivisia tai negatiivisia ja trauma määrittelemiseen vaikuttaa se, onko kyseessä fyysinen vai psyykinen vamma. Trauman aiheuttamat oireet ja niiden ilmeneminen ovat aina yksilöllisiä, johon vaikuttavat monet tekijät. Tässä osiossa kerrotaan kriisistä ja traumasta käsitteinä, akuutin kriisin vaiheista ja hoidosta sekä traumaviitekehuksesta, joka ohjaa Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyötä.

5.1 Kriisin ja trauman määritelmä

Kriisejä ovat kehitys- ja elämäntilannekriisit sekä traumaattiset kriisit. Kehitys- ja elämäntilannekriiseihin kuuluvat normaalit kasvuun ja uusin elämäntilanteisiin liittyvät kriisit. Näitä ovat muun muassa lapsen koulun alkaminen, murrosiän kehon ja ajatusmaailman muuttuminen, ensimmäinen parisuhde ja ero, lapsen syntymä ja eläkkeelle jääminen. Nämä eivät siis ole pelkästään negatiivisista tapahtumista aiheutuvia kriisejä vaan tällaiset kriisit voivat johtua myös positiivisista tapahtumista. (Santalahti & Lehtonen 2016, 149–150.)

Trauma on psyykinen tai fyysinen vamma, jonka on aiheuttanut jokin ulkoinen tekijä. Tässä vamman aiheutuminen ylittää ihmisen psyykkisen käsittelykyvyn. Lääketieteellisesti puhutaan traumasta, jolla on fyysiset olomuodot, kun taas psykologiassa trauman on aiheuttanut henkistä tasapainoa järkyttävä tapahtuma. (Ellilä 2015, 99). Tässä opinnäytetyössä kirjoitetaan traumasta vain psykologisesta näkökulmasta. Elämässä tapahtunut tai olemassa oleva stressaava elämäntilanne ei aina aiheuta traumatisoitumista sillä siihen vaikuttavat henkilön sen hetkinen kyky käsitellä ja sisällyttää stressaava tapahtuma omaan elämään (Ellilä 2015, 99).

Traumaattisessa kriisissä ihmisen perusturvallisuuden tunne horjuu äkillisen tai odottamattoman tapahtuman vuoksi. Tällaisia tapahtumia voi olla läheisen kuolema, onnettomuus, vakava sairastuminen, potkut töistä tai yksittäinen seksuaaliväkivallan kokemus. Traumaattisen kriisin kohdatessa ihminen kohtaa tunteita, joita hän ei tunnista tai pysty omin voimin käsittelemään, jolloin luottamus omaan selviytymiseen on koetuksella. Jokaisella ihmisellä on erilaiset resurssit ja kyvyt käsitellä elämässä vastaan tulevia kriisejä, silti on mahdollista toipua näistä. Jos omat voimavarat eivät riitä, on ensiarvoisen tärkeää hakeutua ammattilaisten tarjoaman tuen pariin. (Santalahti & Lehtonen 2016, 150.)

Traumatisoituminen aiheuttaa oireita, jotka ovat pelottavia. Yksittäisen ihmisen traumasta seuraavia oireita ei voi ennustaa, sillä oireet ja niiden voimakkuus vaihtelevat laajasti. Yleisiä oireita kuitenkin voidaan määritellä ja niiden avulla voidaan tunnistaa onko ihminen traumatisoitunut. Tällaisia oireita ovat muun muassa takauamat, paniikkikohtaukset, väkivaltaiset ja ennalta-arvaamattomat raivo-kohtaukset ja masennus. Trauma voi myös muuttua hoitamattomana arkiseksi, jolloin ihminen ei enää tunnista trauman läsnäoloa. (Levine & Frederick 2008, 51.)

5.2 Akuutin kriisin vaiheet

Kriisin vaiheisiin kuuluvat shokkivaihe, reaktiovaihe, käsittelyvaihe sekä uudelleen suuntautumisen vaihe. Shokkivaihe tapahtuu heti kriisin aiheuttaman tapahtuman jälkeen. Shokkitila on kehon ja mielen keino henkiinjäämiselle ja sen aiheuttamat reaktiot voivat vaikuttaa ulkopuoliselle epäloogisilta tilanteeseen nähdessä. (Brusila 2006, 336.) Shokkivaiheessa ihmisen vireystilassa tapahtuu voimakkaitakin muutoksia. Usein tässä vaiheessa tapahtumaa ei vielä ymmärretä tapahtuneen ja se saatetaan jopa kieltää. Toisilla taas reaktio voi olla päinvastainen ja aiheuttaa voimakasta itkua ja huutoa. Nämä ali- ja ylivireystilat voivat myös vuorotella samalla henkilöllä. Shokkivaiheen piirteitä ovat esimerkiksi epätodelli-

nen ja ulkopuolinen olo, paniikki, (Suomen Mielenterveysseura i.a.) lamaantumisen, voimakas kuolemanpelko, raivo tai voimattomuuden tunne. (Brusila 2006, 336.)

Reaktiovaiheessa ihminen alkaa vähän kerrallaan muodostaa käsitystä tapahtuneesta. Tässä vaiheessa ihminen tarvitsee ohjeita ja tukea sekä mahdollisuutta tulla kuulluksi. Reaktiovaiheen piirteitä ovat muun muassa ahdistus, itsesyytös tai tarve etsiä syyllisiä, unettomuus, ruokahaluttomuus ja pahoinvointi. (Suomen Mielenterveysseura i.a; Brusila 2006, 336.)

Käsittelyvaiheessa kriisin tapahtumat alkavat selkeytyä, eikä tapahtumia enää kielletä. Ihminen on valmiimpi kohtaamaan tapahtuman kaikki ulottuvuudet ja oman kriisin myötä muuttuneen tilanteensa. Oman identiteetin, vakaumuksen ja uskomusten pohdinta kuuluvat tähän vaiheeseen. Ihminen kykenee ajattelemaan jo muita asioita, mutta tulevaisuuden ajatteluun ei ole vielä voimia. (Suomen Mielenterveysseura i.a.) Käsittelyvaiheen piirteitä ovat esimerkiksi muisti- ja keskittymisvaikeudet, ärtyneisyys sekä sosiaalisista suhteista vetäytyminen, mikä voi altistaa masennukselle. (Brusila 2006, 336.)

Uudelleen suuntautumisen vaiheessa tapahtuma on muodostunut osaksi ihmisen identiteettiä, eivätkä tapahtumat ole enää jatkuvasti mielessä eivätkä tapahtuman aiheuttamat tunteet hallitse tunne- ja ajatusmaailmaa. (Suomen Mielenterveysseura i.a; Brusila 2006, 336) Joskus tuskan olo saattaa palata ja aiheuttaa ahdistusta tai muita oireita, mutta elämässä on tässä vaiheessa myös iloa ja kykyä suuntautua tulevaisuuteen. Joissain tapauksissa ihminen on saanut uusia voimavaroja elämäänsä kriisin ja siitä toipumisen myötä. (Suomen Mielenterveysseura i.a.)

5.3 Akuutin kriisin hoito

Akuutin kriisin hoidossa tavoitteena on antaa tukea ja apua sekä vähentää myöhempien somaattisten ja psykiatristen oireiden ilmenemistä (Nipuli & Bildjuschkin 2016, 33). Seksuaaliväkivaltaa kokeneelle tulee tarjota aktiivisesti apua, sillä asiakas ei välttämättä itse esimerkiksi uskalla hakeutua avun pariin. Lisäksi mahdollinen jatkuva tai uusi seksuaaliväkivallan kokemus saadaan pysäytettyä varmemmin, kun asiakas saadaan avun piiriin. (Kallio 2015, 147–149.). Kriisiapua tulee myös tarjota seksuaaliväkivaltaa kokeneen läheisille tai heille kerrotaan missä kriisiapua on tarjolla (Nipuli & Bildjuschkin 2016, 35).

Seksuaaliväkivaltaa kokeneen akuuttivaiheen hoitoon ja tukeen liittyvät muun muassa kiireettömän ja rauhallisen ympäristön ja tilanteen luominen, toipumista koskevan tiedon antaminen, fyysisen terveydentilan tarkastaminen ja mahdollinen hoito, oikeusturvaan liittyvä neuvonta ja rikosilmoituksen tekemiseen rohkaiseminen, jatkohoitoon motivoiminen ja ohjaaminen sekä alaikäisen kohdalla lastensuojelu- ja rikosilmoitus (Nipuli & Bildjuschkin 2016, 33). Asiakas tulee tulla kuulluksi ja nähdyksi sekä hänelle on avoimesti kerrottava erilaisten toimenpiteiden, kuten lastensuojeluilmoituksen tekemisen, perusteet (Kallio 2015, 149–151).

Tapahtumien läpikäyminen tulee tehdä seksuaaliväkivaltaa kokeneen ehdoilla ja hänen määräämällään etenemisvauhdilla (Brusila 2015, 338–339). Asiakasta ei missään tilanteessa saa painostaa kertomaan tai tekemään asioita (Brusila 2006, 338–339). Myös asiakkaan halua olla kertomatta asioista, tulee kunnioittaa (Kallio 2015, 146). Seksuaaliväkivaltaa kokeneen kohtaamisessa on tärkeä painottaa, ettei hän ole tapahtuneeseen syyllinen vaan että tekijä on syyllinen (Brusila 2015, 338–339). Myös pysyvyyden huomioiminen, jolla tässä tarkoitetaan seksuaaliväkivaltaa kokeneen auttavien ammattilaisen pysymistä samoina, tulee huomioida. Asiakkaan liikuttaminen henkilöltä toiselle vie vakauden tunteen ja jokaisella uudella asiakaskohtaamisella luottamuksen rakentaminen täytyy aloittaa uudelleen, mikä voi hidastaa toipumisprosessia. (Kallio 2015, 145–147.)

Toipumisprosessia edistävät muun muassa työntekijän antama usko selviytymisen mahdollisuudesta, pyrkimys aidosti ymmärtää nuoren kokemuksia ja kunnioitetuksi tulemisen kokeminen ammattilasten kanssa käydyissä tilanteissa. (Brusila ym. 2009, 92–94.) Tärkein ammattilaisen tukeva toiminta on toivon ylläpitäminen. Tämä ei tarkoita mahdottomien lupauksen antamista, vaan toivoa siitä, että toipumiseen on mahdollisuus. Ammattilaisen tulee myös aidosti uskoa eheytymiseen ja antaa sen näkyä asiakkaalle. Asiakkaan kokemaa ei myöskään saa vähätellä tai vertailla muihin tapauksiin. (Kallio 2015, 149–155.)

5.4 Traumaviitekehys

Traumat jaetaan I-tyyppin ja II-tyyppin traumoihin. I-tyyppin trauman taustalla on yksittäinen tapahtuma kuten onnettomuus, kuolema tai muu yllättävä, turvallisuutta järkyttävä tapahtuma. Silloin ihmisen normaalit puolustuskeinot käsitellä traumaattista tapahtumaa eivät riitä. Oireet I-tyyppin traumatapauksissa ovat keskenään samankaltaisia. (Santalahti & Lehtonen 2016, 150.) I-tyyppin traumaa hoidetaan trauman käsittelyllä ja hoidolla, selviytymiskeinoja tukemalla sekä käyttämällä rauhoittamis- ja vakauttamismenetelmiä (Hannila 2016, 9).

II-tyyppin trauman taustalla on useat toisiinsa liittymättömät tai liittyvät tapahtumat, joita voivat olla muun muassa perheväkivallan ja seksuaaliväkivallan kokemukset ja kiusaaminen (Santalahti & Lehtonen 2016, 151). II-tyyppin traumaa kuvataan kompleksisena traumaperäisenä stressihäiriönä (Santalahti & Lehtonen 2016, 151; Hannila 2016, 9). Oireiden voimakkuus II-tyyppin traumoissa riippuu trauman aiheuttaneen tapahtuman toistuvuus sekä tekijän ja trauman kokeneen välisen suhteen laatu (Santalahti & Lehtonen 2016, 151). Traumasta toipumiseen vaikuttaa trauman oireiden tunnistaminen ja yksilön traumasta toipumiseen vaikuttavat ominaisuudet (Levine & Frederick 2008, 34). Pitkäaikaisesta traumatisoitumisesta toipuminen vaatii pitkäaikaista hoitoa (Hannila 2016, 9).

Seksuaalinen trauma on muihin traumoihin verrattuna erityinen, sillä sen aiheuttaja on aina toinen ihminen, joka on toiminut tietoisesti, tarkoituksenmukaisesti ja omien tarpeidensa mukaisesti. Erityisenä piirteenä on se, että seksuaalinen trauma koetaan tabuna. Siihen liittyy häpeän tunteet sekä asiasta puhumisen vaikeus. Vanhan traumaattisen kokemuksen tunteet voivat palata ahdistamaan mieltä ihmisen myöhemmissä seksuaalisissa tilanteissa vaikka sen hetkinen seksuaalinen tilanne olisikin haluttua ja toivottua. Seksuaalisesta traumasta toipuminen on haastavaa ja toipumisprosessi on pitkäkestoinen. (Santalahti & Lehtonen 2016, 152–153.)

Traumatisoitumiseen liittyy myös dissosiaatio, joka on mielen äärimmäinen selviytymiskeino selvitä erittäin vaikeista tilanteista. Siinä mieli katkaisee normaalin yhteyden ajatuksiin, tunteisiin, käyttäytymiseen sekä traumaattiseen tapahtumaan. Keinoja tähän voivat olla tapahtuman ulkoistaminen, asian tarkasteleminen ulkopuolisena, muistamattomuus, persoonan hajoaminen (Ellilä, 2015, 101), ympäristöstä vieraantumisen tunne ja ajan vääristyminen (Boon, Steele, Van der Hart & Holländer 2011, 15–16). Dissosiaatiossa henkilöllä on tunne, että hänellä on epätavallisia ja hänen elämäkokemuksiinsa kuulumattomia muistoja, ajatuksia, tunteita ja toimintatapoja (Boon ym. 2011, 7).

Jos ihminen kokee toistuvasti tilanteita, jotka aiheuttavat dissosiaatiota, voi tällaiset toistuvat tilanteet johtaa dissosiaatiohäiriön syntymiseen. Tässä henkilö käyttäytyy päällepäin normaalin oloisesti, mutta esimerkiksi yksin ollessa tai öisin voi aktivoitua tila, jossa henkilö toimii epäloogisesti. Dissosiaatio voi myös laueta traumaa muistuttamattomissa, mutta muuten uhkaavissa tilanteissa, joissa keho toimii dissosiaation keinoin kyseisestä tilanteesta selvitäkseen. Uhkaavassa tilanteessa dissosiaatiohäiriöstä kärsivä henkilö saattaa menettää kuulonsa, liikuntakykynsä, puheensa tai hän saattaa saada voimakkaita aisti-, näkö- tai kuulokokemuksia. Myös fyysiset kiputilat, kouristelu tai kontrolloimaton liikehdintä ovat mahdollisia. (Brusila ym. 2009, 83–84.)

Seksuaalisesti traumatisoituneet kärsivät usein PTSD- oireista (Post Traumatic Stress Disorder), jotka johtuvat stressireaktiosta (Hannila 2016, 9). PTSD- oireista käytetään myös käsitteitä traumaperäinen stressihäiriö tai posttraumaattinen stressi (Saxberg 2017) ja se on osa dissosiaatiota (Ellilä 2015, 101). Traumaperäinen stressihäiriö voi ilmetä muutaman viikon tai usean kuukauden kuluttua traumaattisesta tapahtumasta ja oireet voivat kestää puolesta vuodesta vuosiin (Brusila ym. 2009, 80).

Traumaperäisen stressihäiriön riskitekijöitä ovat niin trauma edeltävät, trauman aikaiset kuin trauman jälkeiset tekijät. Trauma edeltäviin riskitekijöihin kuuluvat muun muassa persoonallisuuden piirteet, heikko sosioekonominen tausta, vähemmistöryhmään kuuluminen ja lapsuudessa koetut vastoinkäymiset. Trauman tapahtumisen aikaisiin riskitekijöihin kuuluvat muun muassa koettu uhka hengelle, traumanaikainen dissosiaatio sekä muu psykiatrinen oireilu, jota on traumaattisen tapahtuman hetkellä. Trauman jälkeisiin riskitekijöihin kuuluvat muun muassa kokemus huonosta sosiaalisesta tuesta sekä myöhemmät vastoinkäymiset ja stressitekijät. (Brusila ym. 2009, 82.)

Traumaperäisen stressihäiriön oireisiin kuuluvat uudelleenkokemiset, välttämisoireet sekä vireystilaoireet. Uudelleenkokemukset ovat toistuvia, tahattomia, tungettelevia muistoja, unia ja takaumia. Takaumissa traumaattinen tapahtuma koetaan uudelleen mielen tasolla, aivan kuin se tapahtuisi nykyisyydessä. (Boon ym. 2011, 32; 37.) Takaumat ovat ahdistavia ja pelottavia, sillä henkilö ei voi ennakoita, hallita tai ymmärtää tällaista tilannetta (Hannila 2016, 9–11). Uudelleenkokemiseen liittyvät oireet voivat aiheuttaa myös traumaattiseen tapahtumaan liittyviä tai siitä johtuvia painajaisia, aistiharhoja, kuvitelmia, paniikin tunteen, pelosta lamaantumisen tunteen tai halun paeta. (Boon ym. 2011, 32–33: 37.) Näitä kokemuksia laukaisevat niin ulkoiset kuin sisäiset vihjeet, joita voivat olla ajankohdan, paikkaan, ihmissuhteisiin tai aistihavaintoihin liittyvät asiat (Boon ym. 2011, 138–139). Nämä kokemukset aiheuttavat voimakasta ja pitkittynyttä ahdistusta sekä fyysisiä reaktioita (Brusila 2006, 336).

Välttämisoireisiin kuuluvat uudelleenkokemuksia aiheuttavien tunteiden, muistojen, ajatusten, ihmisten, paikkojen ja tilanteiden systemaattinen välttely. Tällaisia keinoja voi olla esimerkiksi kiireisenä pysyminen tai päihteiden käyttö. Välttämisoireisiin kuuluu lisäksi esimerkiksi traumaan liittyvien tapahtumien muistamattomuus, emotionaalinen turtuminen ja eristäytymistä ihmisistä. (Boon ym. 2011, 33; 37.) Vireystilaoireet ilmenevät ylivireys- tai alivireysoireina. Ylivireysoireet voivat esiintyä esimerkiksi vihanpurkauksina, korostuneena säikähdysreflekseinä, keskittymis- ja tarkkaavaisuusongelmina (Boon ym. 2011, 33; 37), itsetuhoisena käyttäytymisenä ja hyperaktiivisuutena (Vornanen 2014, 11). Alivireysoireet voivat esiintyä esimerkiksi fyysisenä turtuneisuutena, mielen tyhjyytenä, kykenemättömyydestä puhua, liikkua tai reagoida, korostuneena uneliaisuutena ja hetkellisinä tajunnan menetyksinä. Nämä yli- ja alivireysoireet usein vuorottelevat henkilöillä, joilla on traumaperäinen stressihäiriö. (Boon ym. 2011, 34; 37.)

6 SEKSUAALIVÄKIVALTAAN KOKENEEN NUOREN HOITO JA TUKEMINEN

Tässä luvussa käydään läpi yleisiä hoitoon ja tukeen liittyviä asioita, esitellään Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyössä käytettäviä menetelmiä ja kerrotaan lyhyesti rikosoikeusprosessista ja siihen liittyvistä asioista. Tyttöjen Talon asiakkaista monet ovat kokeneet seksuaaliväkivaltaa monitasoisesti. Taustalla on usein erilaista tarpeiden sivuuttamista ja kaltoinkohtelua. Varhaislapsuuden vaikeus, hoidon ja hyvinvoinnin puute sekä huomioiduksi ja nähdyksi tulemisen kokemuksen puutteet nostavat huomattavasti riskiä seksuaaliväkivallan kokemiselle. Myös aikaisemmasta seksuaaliväkivallan kokemisesta johtuva itsearvotuksen ja itsetunnon vähyys altistavat uusille seksuaaliväkivallan kokemuksille. (Hannila 2016, 9-11.) Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyössä asiakkuus alkaa yksilötyönä ja tarvittavan tuen ja avun kartoittamisena. (Tyttöjen Talo b, i.a.)

6.1 Nuoren auttamisen periaatteet

Ensimmäisellä kohtaamiskerralla tulee huomioida onko seksuaaliväkivalta tapahtunut esimerkiksi vuosia sitten vai ihan äskettäin, onko tekijä tuttu vai tuntematon ja missä seksuaaliväkivallan teko tai teot ovat tapahtuneet. Nuorta on muistettava kiittää luottamuksesta sekä sanottaa ettei nuori ole syyllinen tapahtuneeseen väkivaltaan. Ammattilaisen tulee olla nuorelle turvallinen ja tukeva aikuinen, hän ei saa rikkoa nuoren rajoja uudelleen. Tästä syystä on hyvä olla avoin kaikessa tekemisessä ja kertoa nuorelle toiminnan perustelut. (Kilpiä, Kurka & Ruuhilahti 2011, 71; 81.)

Nuorella voi olla monia syitä, minkä takia hän ei uskalla hakea apua ja kertoa tapahtuneesta. Näitä ovat esimerkiksi voimakas häpeän tunne, itsesyytökset, tekijän uhkailu, pelko muiden reaktioista, nuori ei tiedä mitä seksuaaliväkivalta on tai väkivallan normalisoituminen tapauksissa, joissa nuoren omat rajat on rikottu

useita kertoja. Asiasta kertominen voi olla myös hankalaa, jos nuori ei muista tai kykene kertomaan tapahtuneesta tarkasti. (Aaltonen 2012, 142.)

Koska seksuaaliväkivallan kokemisesta kertominen on erittäin vaikeaa, ei nuoren kertomaa saa missään tapauksessa vähätellä, vaan nuorta on osattava kuunnella asiallisesti. Kertominen on haastavaa ja aikaa vievää, jonka takia ammattilaisella on velvollisuus puheeksi ottamiseen ja puhumaan rohkaisemisessa. Tärkeitä ominaisuuksia ammattilaiselle ovat myös taito kuunnella, uskoa ja kestää nuoren kertomuksia koetusta seksuaaliväkivallasta. Lisäksi ammattilaisen tulee tukea ja luoda toivoa eheytymisestä ja kertoa, että jokaisella on mahdollisuus selviytyä traumaattisesta kokemuksesta. (Kallio 2011, 166–170.)

6.2 Hoitopolku nuorelle

Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyön toiminnan mallina on PLISSIT-malli (Kuva 1), jonka Jack Anon kehitti vuonna 1976 ammattilaisten käyttöön seksuaaliväkivaltatyöhön ja -terapiatyöhön. Malli on jaettu neljään osaan, luvan antamiseen (Permission), kohdennettuun tietoon (Limited Information), erityisohjeiden tasoon (Specific Suggestions) ja intensiiviseen terapiaan (Intensive Therapy). Näiden tasojen avulla työntekijä pystyy jäsentämään asiakaskohtaisesti sitä, riittääkö hänellä oma ammattitaito ja -tieto asiakkaan auttamiseksi vai ohjataanko hänet erityisen tuen piiriin. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 94.)

Kuva 1 PLISSIT -malli

Lähde: Anon, Jack 1976

PLISSIT -malli (Anon, Jack 1976)

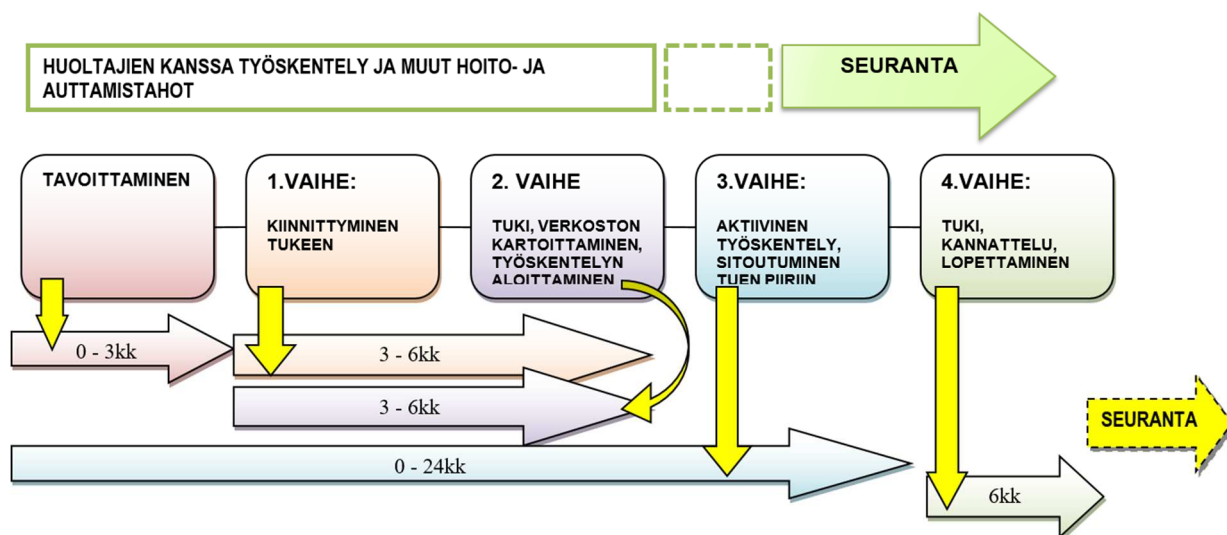

Tyttöjen Talolla toimii matalankynnyksen seksuaaliväkivaltatyön malli (Kuva 2), joka sisältää tavoittamisen ja neljä vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa asiakas pyritään saamaan kiinnittymään tukeen, toisessa vaiheessa kartoitetaan tarvittava tuki ja verkostotyö sekä aloitetaan työskentely. Kolmannessa vaiheessa alkaa aktiivinen työskentely sekä sitoutuminen tukeen. Neljännessä vaiheessa asiakasta tuetaan, jonka jälkeen asiakassuhde lopetetaan. Lopettamisen jälkeen voidaan vielä sopia nuoren toipumisen onnistumisen seurannasta. Tavoittamisesta kolmannen vaiheen päättymiseen aikaa kuluu korkeintaan kaksi vuotta, jonka jälkeen neljäs vaihe kestää vielä puoli vuotta. Huoltajien kanssa työskentely ja muut hoito- ja auttamistahot ovat myös mukana nuoren toipumisprosessissa. (Karhumäki & Hannila 2012.)

Kuva 2 Tyttöjen Talon matalan kynnyksen seksuaaliväkivaltatyön malli

Lähde Karhumäki, Aune & Hannila, Kristiina 2012

Tyttöjen Talon matalan kynnyksen seksuaaliväkivaltatyön malli

Tyttöjen Talolla käytetään sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille kehitettyä RAP-kansiota eli Raiskatun akuuttiapu-kansiota. Siihen on kerätty yksityiskohtaisesti ohjeet terveydenhuollon henkilökunnalle raiskauksen uhrin lääketieteellisestä tutkimisesta ja hoidosta sekä ohjeita akuuttihoiossa annettavaan psyykkiseen tukeen (Nipuli & Bildjuschkin 2016, 33). Rap-kansiossa on toimintaohjeet akuuttiapuun terveydenhuollon toimipisteissä, tutkimus- ja hoitoprotokolla uhrin tutkimista, hoitoa ja näytteidenottoa varten, ohjelehtinen uhrille, ohjelehtinen uhrin läheiselle, ohje lääkärilausunnon tekemiseksi sekä ohje psykiatrisen lääkärilausunnon tekemiseksi (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2002).

6.3 Rikosoikeusprosessi

Käsitettä uhri voi määritellä laajasti, mutta tässä asiayhteydessä uhrin käsite määritellään lyhyesti, koska käsitteeseen paneutuminen ei ole olennaista tämän opinnäytetyön kannalta. Tässä luvussa seksuaaliväkivaltaa kokeneesta käytetään käsitettä uhri, sillä puhuttaessa rikoksista ja oikeusprosesseista puhutaan usein rikoksen kohteena olleesta uhrina. Käsitteen käyttäminen myös selventää tekstin luettavuutta ja ymmärrettävyyttä. Tarkoitus ei kuitenkaan ole leimata rikoksen kokeneita uhri käsitteen mahdollisella negatiivisella merkityksellä. Lyhyesti käsite uhri määritellään henkilöksi, joka joutuu vasten tahtoaan kärsimään ja on vahingollisen toiminnan ja tapahtuman kohteena tai alttiina sellaiselle (Väyrynen 2015, 7).

Rikosilmoituksen tekemiseen voidaan varata aika poliisilta, jolloin nuoren ei tarvitse tehdä rikosilmoitusta poliisilaitoksen avoimella tiskillä, jonne rikosilmoitukset muutoin tehdään. Tällä helpotetaan nuoreen kohdistuvaa rasitusta, hänen ei tarvitse puhua usealle henkilölle, ja nuorella on mahdollisuus valita asiaa tutkivan henkilön sukupuoli. Nuoren ollessa alaikäinen paikalla on myös hänen huoltajansa. (Brusila ym. 2009, 106–107.) Uhrin tukeminen rikosprosessissa on tärkeää. Häntä kannustetaan rikosilmoituksen tekemiseen, kuitenkin painostamatta. On hyvä kertoa, että rikosilmoituksen voi tehdä myöhemminkin, mutta se saattaa

vaikeuttaa rikoksen selviämistä. Nuorella on juridisia oikeuksia, joihin kuuluvat maksuton oikeusavustaja, tukihenkilö oikeudenkäyntiin sekä oikeus hakea vahingonkorvauksia. (Nipuli & Bildjuschkin 2016, 58.)

Oikeusprosessin kulusta on hyvä kertoa uhrille, jotta hän voi seurata itse rikosprosessin kulkua (Nipuli & Bildjuschkin 2016, 58). Tähän soveltuu hyvin esimerkiksi rikosprosessin portaat -kuva (Kuva 3). Rikosprosessissa alle 15-vuotiaan uhrin edustaja on hänen huoltajansa tai muu laillinen edustaja. Jos rikoksesta epäillään lapsen vanhempaa, huoltajaa tai sellaista henkilöä, jolla on vanhempaan tai huoltajaan läheinen suhde, määrätään uhrille edunvalvoja. Lapsen edunvalvoja ja oikeudenkäyntiavustaja voi olla sama henkilö. (Aaltonen 2012, 163–164.)

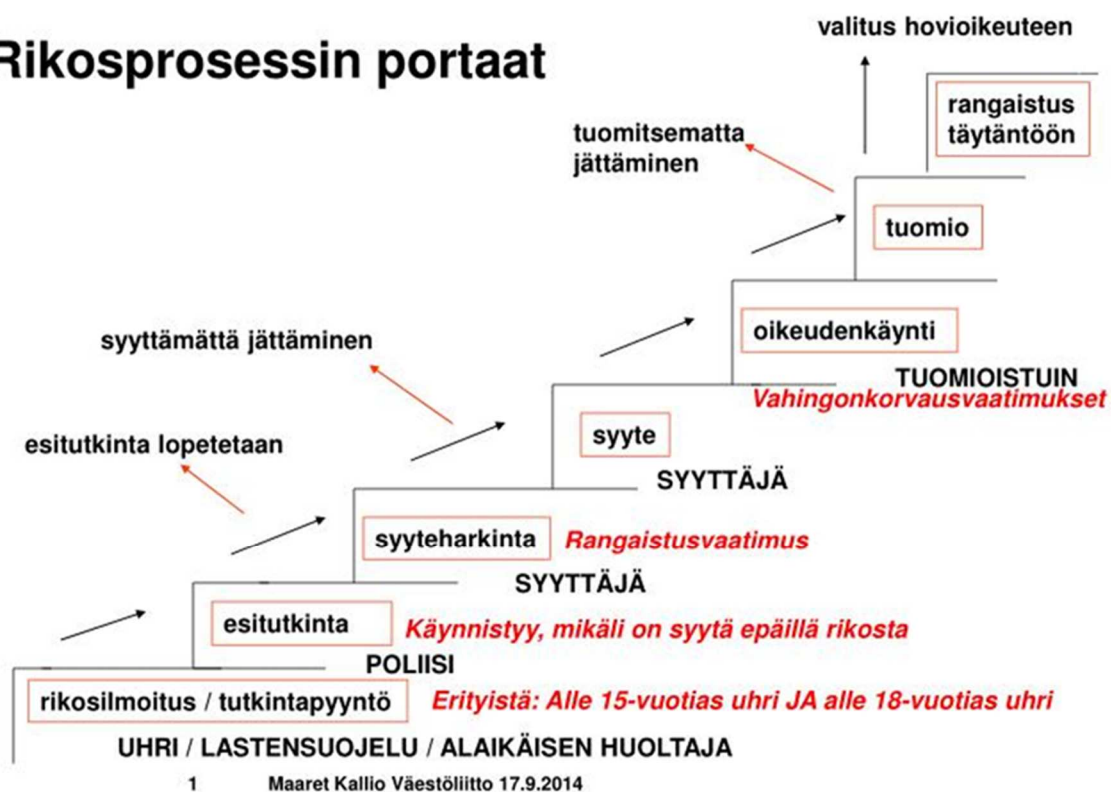
Rikosprosessin aikaista lapsen tai nuoren suojelua tulee harkita. Suojeluun ja sen keinoihin vaikuttavat henkilön ominaisuudet, olosuhteet ja rikoksen laatu. Suojelun keinoja voivat olla oikeudenkäynnin pitäminen suljetuin ovin, asianomaisen kuuleminen sermin takaa tai ilman syytetyn läsnäoloa, yleisötön oikeudenkäynti, oikeudenkäyntiasiakirjojen ja tuomion asettaminen salassa pidettäviksi ja asianomaisen henkilöllisyyden pitäminen salassa. (Nipuli & Bildjuschkin 2016, 54–56.)

Rikosprosessi etenee portaittain (Kuva 3.). Se alkaa rikosilmoituksella tai tutkintapyyntöillä, josta ilmoitus siirtyy poliisille esitutkintaan. Poliisin esitutkinnan myötä rikosprosessi lopetetaan, jos rikosta ei epäillä tapahtuneen tai tapaus jatkaa syyteharkintaan syyttäjälle, joka tekee rangaistusvaatimuksen. Syyttäjällä tapaus voi päättyä, jos syytettyä ei nosteta tai tapaus jatkaa syytteenä eteenpäin. Syyte siirtyy oikeudenkäyntiin tuomioistuimeen, jossa on mahdollista esittää myös vahingonkorvausvaatimukset. Siellä joko jätetään tuomitsematta tai annetaan tuomio. Tuomion saamisesta on oikeus valittaa hovioikeuteen. Jos valitusta ei tehdä tai hovioikeus tulee samaan tuomiopäätökseen, menee rangaistus käytäntöön. (Brusila ym. 2009, 105–110; Nipuli & Bildjuschkin 2016, 55–56.)

Kuva 3 Rikosprosessin portaat

Lähde: Kallio, Maaret 2014. Väestöliitto.

Rikosprosessin portaat

7 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Perehdytyskansion tekeminen lähti Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyön tarpeesta. Seksuaaliväkivaltatyön työntekijät olivat toivoneet pidemmän aikaa perehdytyskansiota, joka toimisi perehdytyksen tukena. Koska opinnäytetyöni oli työelämän tarpeista lähtevä produkti, tulivat opinnäytetyöhöni sisältyneet teoria- ja käsiteosiot sen pohjalta, mitä Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyön työntekijät kokivat tärkeimmiksi saada kansioon. Teorian ja käsitteiden valitsemista ohjasi myös se, että niiden oli sovelluttava sosiaalialan koulutuksessa tehtävään opinnäytetyöhön. Tästä syystä esimerkiksi seksuaaliterapia ei sisältynyt opinnäytetyöhöni.

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli luoda toimiva perehdytyskansio Helsingin Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyöhön. Perehdytyskansio toimii perehdytysmateriaalina tuleville työntekijöille, harjoittelijoille ja vapaaehtoisille. Perehdytyskansio oli tarkoitus rakentaa sellaiseen muotoon, että sitä olisi helppo jälkikäteen muokata tiedon päivittyessä tai uusien käytäntöjen myötä. Tavoitteena oli, että luotu perehdytyskansio olisi toimiva myös tulostettuna versiona.

8 PEREHDYTYSKANSION TOTEUTUS

Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyöhön oli kaivattu perehdytyskansiota jo hyvin pitkään. Pääsin nopeasti kiinni opinnäytetyöprosessiin, sillä perehdytyskansion luominen asetti selkeät raamit opinnäytetyölleni. Seksuaaliväkivaltatyön työntekijöiltä sain myös nopeasti sisällöllisen rajauksen pääpiirteissään, joka helpotti työn aloittamista. Saumaton yhteistyö työelämän kanssa tuki ja motivoi työskentelyn etenemistä.

8.1 Produktiivinen opinnäytetyö

Opinnäytetyöni on produktiivinen eli opinnäytetyön prosessista syntyy produktiivisen työelämän käyttöön. Produktiivinen opinnäytetyö poikkeaa tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä ja usein puhutaankin toiminnallisesta opinnäytetyöstä. Eroihin kuuluu se, ettei produktiivisessa opinnäytetyössä ole tutkimuskysymyksiä eikä tutkimusongelmia. Produktiivisen opinnäytetyön tuotoksena syntyy opinnäytetyöprosessin raportin lisäksi aina jotain konkreettista, esimerkiksi opas, kansio, internetsivut tai tapahtuman toteuttaminen. Tärkeää on muistaa, että valmis produktiivinen vastaa kohderyhmän tarpeita ja toiveita. (Vilka & Airaksinen 2003, 9; 30; 65.)

Produktiivisessa opinnäytetyössä ei tarvitse käyttää tutkimuksellisia menetelmiä, mutta prosessiin kuuluu kuitenkin tutkimuksellista selvittämistä. Tätä on esimerkiksi aikaisempien tutkimustulosten hyödyntäminen tiedonkeruussa. Produktiivisessa opinnäytetyössä ei aina tarvitse analysoida kerättyä aineistoa niin järjestelmällisesti kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Tietoa voidaan saada lisäksi esimerkiksi asiantuntijahaastattelujen avulla. (Vilka & Airaksinen 2003, 56–58.)

Produktiivinen opinnäytetyö pohjautuu teoreettiselle viitekehykselle. Tämän tulee sisältyä valmiiseen opinnäytetyöhön ja sen avulla osoitetaan kyky yhdistää teoriatieto ammattikäytäntöön. Teoreettista näkökulmaa ei aina tarvitse tai pysty käsittelemään perinpohjaisesti. Tällöin riittää, että teoriaosuudessa aiheet käsitellään tiivistetysti. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 41–43.)

Koska produktiivisessa opinnäytetyöprosessissa syntyy sekä raportti että itse tuotos, on palautteen saaminen tuotokselle tärkeä osa kokonaisuutta. Sen avulla saadaan tietoon vastaako produkti työelämän odotuksia ja mitä kehitettävää siinä vielä olisi. Omassa arvioinnissa tulee pohtia miten tavoitteet saavutettiin, mitä niistä ei saavutettu ja miksi. Arvioimisen apuna pystyy juurikin hyödyntämään produktista saatua palautetta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 154–157.)

8.2 Opinnäytetyön prosessikuvaus

Suunnittelimme yhdessä Tyttöjen Talon kahden työntekijän kanssa perehdytyskansion sisältöä ottaen huomioon mitkä heidän toivomistaan asioista olivat sellaisia, jotka pystyn toteuttamaan perehtymällä itsenäisesti aiheeseen. Sovimme myöhemmässä tapaamisessa opinnäytetyötäni ohjaavan työntekijän kanssa aiheista, joita en kirjoittaisi perehdytyskansioon. Tällaisiksi osioksi osoittautuivat seksuaaliterapia ja ammatillinen jaksaminen. Tulimme siihen johtopäätökseen, että ammatillinen jaksaminen on jo itsestään laaja, joten se ei mahtunut opinnäytetyöhön mukaan. Myöskään seksuaaliterapia ei soveltunut käsiteltäväksi aiheeksi, koska se ei vastaa sosiaalialan koulutuksen sisältöä. Molemmat aiheet ovat kuitenkin sellaisia, jotka Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyön työntekijät voivat täydentää perehdytyskansioon myöhemmin.

Perehdytyskansioon sisältyvät asiat haluttiin muodostaa Tyttöjen Talon tarpeista ja toiveista. Työntekijät kokivat tärkeiksi käydä seksuaaliväkivaltaan, kriisiin ja traumaan liittyviä käsitteitä ja asioita läpi perehdytyskansiossa. Myös nuoren hoi-

topolku sekä rikosoikeusprosessin kuvaus nousivat aiheiksi, jotka koettiin tärkeiksi sisällyttää perehdytyskansioon. Saatuani tärkeimmät aihealueet aloitin tiedon haun ja tutustuin valikoituneisiin aiheisiin. Tutustuttuani lähdemateriaaliin lisäsin käsiteosioon sellaisia kohtia, jotka koin tärkeiksi ja selventäviksi. Sain näihin kohtiin myös hyväksynnän opinnäytetyötäni ohjaavalta työntekijältä.

Oman tiedonhankinnan lisäksi sain teoriaosuuteen tietoa Tyttöjen Talon työntekijöiden kanssa käydyissä ennalta sovituissa ohjauskerroissa. Ohjauskertoja oli yhteensä viisi (5) ja tapaamisväli oli noin kaksi viikkoa. Ohjauskerroilla kävimme läpi työtäni, keskustelimme minulle hankalaksi osoittautuneista aiheista ja sain lähdemateriaaliksi kirjavinkkejä sekä valmiita materiaaleja, kuten lehtisiä, Tyttöjen Talolle aiemmin tehdyn perehdytyskansion, joka oli luotu yleisesti Tyttöjen Talolle sekä valmiit kaaviot PLISSIT-mallille ja Tyttöjen Talon matalan kynnyksen seksuaaliväkivaltatyön malliin. Omassa tiedonhaussa käytin pääosin Diakoniammattikorkeakoulun kirjastoon hakukonetta, jonka kautta pääsin myös ohjautumaan muihin hakukoneisiin. Hakusanat vastaavat paljolti kappaleiden 4, 5 ja 6 otsikoita. Tein paljon myös laajennettuja hakuja, varsinkin sellaisia, joissa lisäksi hakusanana oli nuori.

Aloitin työskentelyni tutustumalla vanhoihin opinnäytetöihin, jotka oli toteutettu luomalla perehdytyskansio. Näin sain ajatuksia siitä, millaista sisältöä oma opinnäytetyöni tulisi sisältää. Useampaa tällaista opinnäytetyötä tarkastelemalla sain myös rakenteellista ohjenuoraa opinnäytetyöhöni. Esimerkiksi tein huomion siinä, että lainsäädäntö ohjaa uusien työntekijöiden perehdyttämistä, jossa niin työnantajalla kuin uudella työntekijällä on omat vastuunsa ja velvollisuutensa. Poimin myös kirjallisuutta näistä opinnäytetöistä ja näihin tutustumisen jälkeen valikoin niistä omaa opinnäytetyötäni tukevat teokset.

Tämän jälkeen perehdyin seksuaaliväkivaltaan, kriisiin, traumaan ja näihin liittyviin käsitteisiin. Minusta oli tärkeää ensiksi saada ote peruskäsitteistä ja siitä, mitä kaikkea seksuaaliväkivaltatyö sisältää. Seuraavaksi lähdin tutustumaan ja kirjoittamaan seksuaaliväkivaltaa kokeneen hoitamisesta ja tukemisesta. Tähän sain

ohjeistusta Tyttöjen Talon työntekijältä, joka neuvoi, mitkä ohjeistukset ovat tärkeitä Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyössä.

Kirjoitusprosessini alkoi ensin raakatekstin kirjoittamisella. Tämä oli lähdekirjallisuuden tutustumista ja siitä saadun tiedon kirjoittamista. Ne kohdat, jotka eivät olleet minulle entuudestaan kovin tuttuja, kirjoitin laveammin kuin tarve oli. Tällainen työskentely eli ikään kuin muistiinpanojen kirjoittaminen on minulle luontevin tapa oppia uutta. Tällä tavalla siis varmistin, että ymmärrän lukemaani tietoa. Tällaisia osioita oli erityisesti traumaviitekehys sekä rikos- ja oikeusprosessi. Raakatekstin kirjoittamisen jälkeen ryhdyin karsimaan kirjoittamaani tekstiä sellaiseen muotoon, joka vastasi laajuudeltaan paremmin opinnäytetyöni kokonaisuutta. Raakatekstin kirjoittamisen myötä opin, mitkä asiat ovat tärkeitä juuri tässä opinnäytetyössä. Tämä työvaihe auttoi minua myös karsimaan tekstissäni esiintyvät toistot ja jäsentämään opinnäytetyötäni niin luku- kuin kappaletasolla.

Opinnäytetyöprosessin aikana sain Tyttöjen Talolta palautetta, mitkä osiot he toivoivat vielä laajemmiksi. Näitä kohtia olivat suojaavat ja altistavat tekijät, parisuhdeväkivalta, seksuaaliväkivalta ja internet ja traumaviitekehys. Laajensin näitä kohtia niin opinnäytetyöraporttiin kuin perehdytyskansioon. Näiden kohtien kirjoittamisen jälkeen sain uudelleen palautetta siitä, olivatko laajennukset riittäviä. Uusiin laajennuksiin ei kuitenkaan ollut tarvetta. Suurin ero muodostui seksologian ammattietiikan kirjoittamisessa. Opinnäytetyöraportissa käyn maininnan osalta tämän läpi, mutta perehdytyskansioon toivottiin eettisten periaatteiden ja hyvien tapojen kuvausten tarkemmin esittelemistä. Tämä on esimerkki siitä, kuinka minun tuli osata rajata tietoa opinnäytetyöraportista, vaikka olisinkin kirjoittanut joistakin kohdista perehdytyskansioon hyvinkin tarkasti.

Laajensin joitakin teoreettisia kohtia perehdytyskansioon tukemaan Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyöhön perehdyttämistä. Laajennetuissa kohdissa käytin samoja lähteitä, joita olen käyttänyt opinnäytetyöraportissani. Näin toimien varmistin, että Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyön työntekijät voivat halutessaan tutustua kaikkien kohtien lähteisiin. En kirjoittanut perehdytyskansioon eritellen

lähteitä, vaan laitoin näkyviin tiedon, että kansion ensimmäinen versio on luotu opinnäytetyönä ja lähteisiin pääsee tutustumaan opinnäytetyöraporttini kautta. Perehdytyskansion loppuun lisäsin Muu materiaali -kohdan, johon voi koota esimerkiksi hyviksi todettuja kirjoja ja muuta kirjallisuutta ja tärkeimpiä työssä käytettyjä lomakkeita, joista voi helposti ottaa joko kopion tai valmiin sähköisen pohjan.

Keräsin prosessin loppuvaiheessa työntekijöiltä palautteen perehdytyskansioista pienimuotoisen palautelomakkeen avulla (Liite 1). Tein palautteen mukaiset muutokset perehdytyskansioon käytyäni palautteen läpi, jonka jälkeen hyväksyin vielä muutaman kohdan ennen varsinaisen perehdytyskansion tulostamista ja palauttamista. Sain palautetta myös ohjaavilta opettajilta sekä opponoivilta opiskelijoilta ideapaperi-, käsikirjoitus- ja esitarkastusvaiheessa. Näistä saatu palaute tuki työprosessia. Oli rakentavaa saada palautetta niin Tyttöjen Talolta, opettajilta kuin kanssaopiskelijoilta, koska jokaiselta osapuolelta saatu palaute painottui hie- man eri asioihin. Tämän avulla sain kokonaisvaltaisen palautteen työstäni, jota pystyin hyödyntämään opinnäytetyöprosessissani.

Perehdytyskansion visuaaliseen ilmeeseen sain melko vapaat kädet. Valitsin perehdytyskansion pääväriksi raikkaan pinkin sävyn, jota käytin perehdytyskansion reunoissa sekä otsikoiden väriyksessä. Valitsin perehdytyskansion kansilehden tekstin väriksi keltaisen. Päädyin näihin väreihin, sillä Tyttöjen Talon internetsivujen värit on pinkki- ja keltaissävytteinen. Myös työntekijältä saatu kommentti pinkin värin valitsemisesta vaikutti lopulliseen värimaailman valintaan. Palautteessa perehdytyskansion visuaalista ilmettä pidettiin hyvänä, sillä aiheen ollessa vaikea, voi olla, että värimaailma etäännyttää aiheesta ja antaa sille ”empatiaa”.

8.3 Perehdytyskansioista saatu palaute

Sain palautetta perehdytyskansioista palautelomakkeen (Liite 1) muodossa ja suoraan perehdytyskansion tiedostoon kommentoituna palautteena. Tiedostoon

kommentoitu palaute liittyi rakenteelliseen ja sisällölliseen sujuvuuteen ja tiedon oikeellisuuteen. Koska en aikataulun kiireellisyyden vuoksi pystynyt antamaan paljon aikaa palautteen antamiselle, en ehtinyt saamaan kuin toiselta työntekijältä palautelomakkeen täytettynä takaisin. Toisen työntekijän palautelomakkeen täyttäminen estyi kiireellisen työtehtävän vuoksi. Meillä oli kuitenkin sovittuna vielä viimeinen tapaaminen ja sovimme, että saan kyseisessä tapaamisessa suullisesti palautteen. Kävimme tapaamisessa myös yhdessä läpi perehdytyskansion ja tarkastelimme yhdessä korjattavia kohtia. Tapaamisen lopuksi sain tulostetun version perehdytyskansioista, johon työntekijä oli tehnyt korjauksia ja huomioita.

Perehdytyskansion rakennetta ja sisältöä kommentoitiin niiltä osin, joissa oli korjattavaa joko sanavalinnan tai lauseiden muodostamisen osalta. Palautteen mukaan oli kiinnitettävä huomiota vielä lauseisiin ja sanamuotoihin, jotta perehdytyskansio olisi helppolukuisempi. Myös trauma- ja dissosiaatio-osioita kommentoitiin siltä osin, että niiden asettumista paperille paremmin voisi auttaa pidempi-aikainen tekstin hiominen. Kuitenkin palautteessa oli myös huomioitu perehdytyskansion tekemisen tiukka aikataulu. Muutoin palautteen mukaan sisältö oli johdonmukainen ja järjestelmällisesti selitetty. Perehdytyskansioon sisällytetyt asiat olivat työntekijöiden mielestä olennaisia ja osiot sisälsivät tarpeellisia asioita.

Palautteessa mainittiin, että erityinen asiakastyön hiljainen tieto on jäänyt perehdytyskansioista kokonaan pois. Hiljainen tieto on työn tekemisen ja kokemuksen kautta tulevaa työhön liittyvää tietoa, jota ei kirjallisuudesta löydä ja joka voi olla myös paljon työpaikkakohtaista tietoa. Tällaista tietoa seksuaaliväkivaltatyössä ovat muun muassa asiakasprosessin vaiheissa havaittuja, toipumiseen liittyviä huomioita, toimivia käytäntöjä ja käyttökelpoisia menetelmiä. Työntekijät ovat kuitenkin huomioineet ja ymmärtäneet sen, että tällaisen tiedon lisääminen perehdytyskansioon on minulta hyvin haastavaa, koska minulla ei ole kyseisestä työstä kokemusta. He tiedostivat sen, että perehdytyskansion sisältö perustuu teoriaan ja kirjalliseen materiaaliin. Myös tiukka aikataulu vaikutti siihen, etten ehtinyt tätä tietoa saamaan opinnäytetyöprosessin aikana työntekijöiltä esimerkiksi haastattelun muodossa.

Kaiken kaikkiaan molemmat työntekijät ovat tyytyväisiä tekemääni työhön. Palautteen mukaan perehdytyskansio sisältää paljon hyvää ja ajankohtaista tietoa Heidän palautteensa mukaan perehdytyskansio antaa kokonaisuudessaan hyvää perustietoa ja avaa käsitteitä, joiden ymmärtämisestä on selkeää hyötyä perehdyttämisessä. He kokevat, että perehdytyskansiosta voivat hyötyä niin uudet työntekijät kuin opiskelijat. Palautteessa mainittiin hyvänä puolena myös se, että kyseinen versio perehdytyskansiosta on sellaisessa muodossa, että sitä on helppo täydentää.

8.4 Opinnäytetyön eettisyys

Opinnäytetyön kirjoittamisessa tulee kiinnittää huomiota hyviin tieteellisiin käytäntöihin ja tekemisen eettisyyteen. Lähteet tulee merkitä selkeästi ylös, näin toimimalla kunnioitetaan muiden tekijöiden hankkimaa tietoa. Kenenkään tekstiä ei saa myöskään plagioida. Raportti ei saa olla harhaanjohtava eikä puutteellinen vaan tarvittavan tiedon tulee löytyä valmiista työstä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 24.) Pidin kiinni näistä tutkimuseettisistä ohjeista, en plagoanut kenenkään tekstiä, merkitsin lähteet huolellisuutta käyttäen sekä perustelin opinnäytetyöhöni sisältyneiden asioiden merkityksen opinnäytetyölleni. Huomioin työskentelyssäni myös jatkuvasti sen, että valmiin tuotoksen tulee vastata Tyttöjen Talon toiveita ja tarpeita.

Tyttöihin kohdistuva väkivalta on aihe, joka saattaa herättää voimakkaita tunteita niin eettisellä, pragmaattisella kuin poliittisella tasolla (Gjerstad 2010, 2006). Minun olikin oltava erityisen tarkkana, etteivät mielipiteeni näkyneet tekstissä ja kirjoitustyyli oli asianmukaista. Alussa jouduin kiinnittämään tähän enemmän huomiota, mutta kirjoittamisen alkaessa sujua osasin ottaa käsiteltäviin aiheisiin tutkivan ja neutraalin otteen.

9 POHDINTA

Minulla oli herännyt mielenkiinto seksuaaliväkivälä kohtaan edellisessä harjoittelu-paikassani, joten koin opinnäytetyön tekemisen kyseisestä aihepiiristä luonnol-liseksi jatkumoksi. Kirjoittamista helpotti aito kiinnostus aihepiiriä kohtaan, joka on haastava ja raskas aihealue. Koska aiheena seksuaaliväkivälätyö ei ole ke-vyimmästä päästä, oli minun oltava tarkkana, ettei työskentely käynyt liian ras-kaaksi eikä lukemani mennyt liian syvälle tunteisiini. Kirjoittaessani koin tämän olevan suurimmalta osalta helppoa ja osasin asennoitua kirjoittamiseen ja luke-miseen asianmukaisesti.

Yhteistyö Tyttöjen Talon kanssa oli alusta asti mutkatonta ja sain tarvittaessa no-peasti vastauksia minua askarruttaneisiin kohtiin työssäni. Sovituista tapaami-sista pidettiin kiinni ja heiltä löytyi myös joustoa minun muuttuvaan aikatauluuni. Koin, että minut otettiin hyvin vastaan Tyttöjen Talolla ja seksuaaliväkivälätyön työntekijät uskoivat aidosti minun onnistuvat projektissani. Sain myös mahdolli-suuden keskusteluun, jos koin, että minun piti päästä purkamaan ajatuksiani kos-kien opinnäytetyöni aihealuetta. Saamani tuki ja kannustus olikin yksi tärkeä työ-täni eteenpäin vievä voima.

Vaikka olen kehittynyt koko opiskelujeni ajan niin tiedonhaussa, kriittisenä tiedon-lukijana kuin kirjoittajana, huomasin näiden kaikkien ominaisuuksien kehittyvän edelleen opinnäytetyöprosessini aikana. Huomasin, että tiedonhakuni oli muuttu-nut kriittisemmäksi ja etsin lähteitä useimmista tietokannoista. Sain myös kirjoit-tamiseen lisää varmuutta ja tekstini kehittyi kielellisesti sujuvammaksi. Koen opin-näytetyöprosessin olleen opiskeluaikani haasteellisin tuotos. Samalla se on kui-tenkin ollut palkitsevin oppimistehtäväni, joka on kasvattanut minua useammasta näkökulmasta. Olen oppinut paljon uutta liittyen seksuaaliväkivaltaan ja siihen liittyviin aihealueeseen, saanut varmuutta itsenäiseen työskentelyyn ja oppinut pitkäjänteisen työskentelyn haasteista ja suunnitelmallisuuden tärkeydestä työn onnistumiselle.

Pohtiessani sosionomin kompetensseja, koen että eniten omalla kohdallani kompetensseista vahvistuivat sosiaalialan eettinen osaaminen ja työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjäyysosaaminen. Eettiseen osaamiseen sisältyy muun muassa kyky asettua yhteiskunnalliselta asemaltaan haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden ja ryhmien puolelle sekä ymmärtää oman ihmiskäsityksensä ja arvomaailmansa merkitys asiakastyössä. Työyhteisö- ja johtamisosaaminen sisältää esimerkiksi yhteistyökykyisen toiminnan ja oman johtamisen osaamisen. (Diakonia-ammattikorkeakoulu i.a.). Koin erityisesti näiden kompetenssien vahvistuneen opinnäytetyöprosessini aikana. Ymmärrän miten ammattilaisen eettiseen osaamiseen vaikuttavat myös hänen omat arvonsa ja työssä tulee osata arvioida missä määrin omat arvot saavat tai eivät saa näkyä työssä. Itsenäinen työskentely vahvisti niin yhteistyöosaamista kuin itsensä johtamisen taitoa ja molemmat osaamiset kannattelivat ja vahvistivat toisiaan.

Sosiaalialan ammattieettinen perusta on ihmisarvossa, ihmisoikeuksissa ja sosiaalisessa oikeudenmukaisuudessa. Sosiaalialan ammattilaiset kohtaavat työssään tilanteita, joiden ratkaisut voivat olla ristiriidassa arvojen ja lainsäädännön kanssa. Tällaisiin tilanteisiin vaaditaan ammattieettistä valmiutta, kypsyyttä ja harkintaa. Nämä ovat tärkeä osa työntekijän ammattitaitoa. (Talentia ry 2017, 7–8). Vaikka en ollut opinnäytetyöprosessini aikana tekemisissä asiakkaiden kanssa, ymmärsin työn edetessä sen, kuinka tärkeä osa työtä sosiaalialan ammattietikka on. Työn ollessa arkaluontoista, tulee ammattilaisen osata tehdä päätöksiä niin lainsäädännön kuin asiakkaan hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta. Päätöksissä tulee kuulla asiakkaan toivetta ja päätökset tulee myös perustella asiakkaalle.

Tiukan aikataulun johdosta perehdytyskansioon ei saatu kerättyä Tyttöjen Talon toivomaa hiljaista tietoa. Tähän vaikutti myös se, etten ole työskennellyt Tyttöjen Talolla, jonka takia olisin tarvinnut nämä hiljaiset tiedot suoraan työntekijöiltä. Kuitenkin palautteestakin kävi ilmi, tätä olisi vielä kansioon toivottu. Kuitenkin työntekijät ymmärsivät, ettei minulla ollut mahdollisuutta tätä tietoa sisällyttää työhöni ja tiu-

kan aikataulun johdosta en myöskään ehtinyt käymään hiljaisesta tiedosta keskustelua Tyttöjen Talolla. Kuitenkin koen perehdytyskansion tekemisen opinnäytetyöprojektina olleen toimiva ratkaisu myös Tyttöjen Talolle, sillä perehdytyskansion luominen alusta alkaen vie paljon aikaa, ja kiireellisten töiden takia ei perehdytyskansion tekemiselle välttämättä olisi työntekijöillä edes aikaa.

Jos lähtisin tekemään tätä opinnäytetyötä uudelleen, antaisin sille enemmän aikaa, jolloin pystyisin perehtymään aihealueeseen syvemmin sekä sisällyttämään Tyttöjen Talon toivoman hiljaisen tiedon perehdytyskansioon. Toinen asia mitä tekisin mahdollisesti toisin, olisi opinnäytetyön tekeminen opinnäytetyöparin kanssa, sillä aihealue on erittäin raskas ja työparista olisi saanut varmasti vertaistukea aiheiden käsittelyyn. Työparista olisi ollut todennäköisesti hyötyä myös ideoinnin osalla, jolloin olisimme voineet yhdessä pohtia varsinkin toimivaa rakennetta perehdytyskansiolle.

Jatkokehittämisessä perehdytyskansiota voisi täydentää ja lisätä puuttuvia osia sekä esimerkiksi tarpeellisia työssä paljon käytettäviä lomakkeita. Tällöin perehdytyskansio toimisi myös kaiken tarpeellisen informaation säilyttämisessä yhdessä paikassa. Toinen jatkokehittämisidea perehdytyskansiolle olisi sen toimivuuden tutkiminen, jolloin uusilta työntekijöiltä ja opiskelijoilta, jotka ovat käyttäneet perehdytysjaksollaan kyseistä perehdytyskansiota, kerättäisiin tietoa sen hyödyllisyydestä ja toimivuudesta. Tämä voisi olla myös arvokas tieto kehitettäessä Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyöhön perehdyttämisen mallia.

LÄHTEET

- Aaltonen, Jussi 2012. Turvataitoja nuorille. Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 14.3.2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90817/Opas_21%20verkko.pdf?sequence=1.
- Amnesty International i.a. Seksuaalioikeudet. Viitattu 5.10.2016. <https://www.amnesty.fi/tyomme/teemat/seksuaalioikeudet/?gclid=CIOOolilw88CFaMocgoddm8DXQ>.
- Bildjuschkin, Katriina & Ruuhilahti, Susanna 2010. Puhutaan seksuaalisuudesta. Ammatillisia kohtaamisia sosiaali- ja hoitotyössä. Helsinki: Kirjapaja.
- Boon, Suzette; Steele, Kathy; Van der Hart, Onno & Holländer, Paula 2011. Traumaperäisen dissosiaatiohäiriön vakauttaminen. Taito-ohjelma potilaille ja terapeuteille. Helsinki: Traumaterapiakeskus.
- Brusila, Pirkko 2006. Kriminalisoidut seksuaaliteot. Uhrin näkökulma. Teoksessa Dan Apter, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.) Seksuaalisuus. Helsinki: Duodecim, 333–341
- Brusila, Pirkko; Hyvärinen, Salla; Kallio, Maaret; Porras, Kirsi & Sandberg, Tarja 2009. Eikö se kuulu kenellekään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori. Helsinki: Väestöliitto: VL-Markkinointi Oy
- Diakonia-ammattikorkeakoulu i.a. Harjoittelu. Sosiaaliala 2016. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Viitattu 24.4.2017. <http://www.diak.fi/opiskelu/harjoittelu/Sivut/default.aspx>.
- Ellilä, Anu 2015. Trauma, psykoosi ja dissosiaatio. Teoksessa Anne Suokas-Cunliffe (toim.) Häpeästä myötätuntoon. Näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen. Helsinki: Traumaterapiakeskus ry, 99–117.
- Gjerstad, Eevastiina 2010. Tyttöjä koskevan väkivaltatyön ja -tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Timo Purjo & Eevastiina Gjerstad (toim.) Sukupuoli ja väkivalta. Helsinki: Non Fighting Generations, 205–227.

- Hannila, Kristiina 2016. Seksuaaliväkivallan käsittely Helsingin Tyttöjen Talossa. Psykoterapeuttiset perusteet lopputyö.
- Helsingin Tyttöjen Talo i.a. Perehdytysmateriaali – opiskelijoille, tuntityöntekijöille, vapaaehtoisille.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Ilmonen, Kamomilla & Korhonen, Elina 2015. Seksuaalioikeudet. Helsinki: Väestöliitto. Viitattu 23.3.2017. http://www.vaestoliitto.fi/@Bin/5048510/va%CC%88esto%CC%88liitto_seksuaalioikeudet_web.pdf.
- Juuti, Pauli & Vuorela, Antti 2015. Johtaminen ja työyhteisön hyvinvointi. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kallio, Maaret 2015. Oon siellä jossain mun. Seksuaalisesta väkivallasta toipuminen. Helsinki: Väestöliitto.
- Kalliolan nuoret ry 2016. Kalliolan nuoret ry. Vuosikertomus 2015. Helsinki: Kalliolan nuoret ry.
- Kalliolan settlementti i.a. Kalliolan nuoret ry. Viitattu 25.3.2017. <http://www.kalliola.fi/tietoa-kalliolasta/kalliolan-nuoret/>.
- Karhumäki, Aune & Kristiina, Hannila 2012. Tyttöjen Talon matalan kynnyksen seksuaaliväkivaltatyön malli. Helsinki: Tyttöjen Talo.
- Kilpiä, Juha; Kurka, Leena & Ruuhilahti, Susanna 2011. Nuorten seksuaalineuvonta. Teoksessa Maija Ritamo, Katri Ryttyläinen-Korhonen & Saana Saarinen (toim.) Seksuaalineuvonnan tueksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 71–82. <https://www.thl.fi/documents/10531/95613/Raportti%202011%2027.pdf>.
- Kjelin, Eija & Kuusisto, Pia-Christina 2003. Tulokkaasta tuloksetekijäksi. Helsinki: Talentum.
- Kupias, Päivi & Peltola, Raija 2009. Perehdyttämisen pelikentällä. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press.
- Laitinen, Merja 2007. Lapsen houkuttelu. Teoksessa Mari Laiho (toim.) Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: Pelastakaa lapset, 33–37.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609. Viitattu 20.3.2017.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812. Viitattu

25.3.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>.

Laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta. 2006/44.

Viitattu 6.3.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060044>.

Laki yhteistoiminnasta yrityksissä 2007/334. Viitattu 20.3.2017. [http://www.fin-](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070334)

[lex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070334](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070334).

Lampainen, Katri 2011. Grooming internetissä ja lapsen seksuaalinen hyväksi-

käyttö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Verk-

kojulkaisuna: [https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/han-](https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26619/URN:NBN:fi:jyu-201103011839.pdf?sequence=1)

[dle/123456789/26619/URN:NBN:fi:jyu-201103011839.pdf?se-](https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26619/URN:NBN:fi:jyu-201103011839.pdf?sequence=1)

[quence=1](https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26619/URN:NBN:fi:jyu-201103011839.pdf?sequence=1).

Lastensuojelulaki 2007/417. Viitattu 25.3.2017. [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417)

[tasa/2007/20070417](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417).

Levine, Peter A. & Frederick, Ann 2008. Kun Tiikeri herää: trauma ja toipumi-

nen. Oulu: Traumaterapiakeskus.

Maaret, Kallio 2011. Seksuaalinen väkivalta. Teoksessa Maija Ritamo, Katri

Ryttyläinen-Korhonen & Saana Saarinen (toim.) Seksuaalineuvon-

nan tueksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 71–82.

[https://www.thl.fi/documents/10531/95613/Ra-](https://www.thl.fi/documents/10531/95613/Raportti%202011%2027.pdf)

[portti%202011%2027.pdf](https://www.thl.fi/documents/10531/95613/Raportti%202011%2027.pdf).

Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. Nuorten Netti. Viitattu 9.1.2017.

[http://www.mll.fi/nuortennetti/ihmissuhteet/seksuaalinen-hyak-](http://www.mll.fi/nuortennetti/ihmissuhteet/seksuaalinen-hyak-sikaytto/)

[sikaytto/](http://www.mll.fi/nuortennetti/ihmissuhteet/seksuaalinen-hyak-sikaytto/).

Manninen, Olavi 2009. Työelämäosaamisen käsikirja. Tampere: Työelämäosa-

misen edistäminen Pirkanmaalla -verkostot 2008.

Marttala, Pia 2011. Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa Riitta Han-

nus, Sirkku Mehtola, Luru Natunen & Auli Ojuri (toim.) Veitsen te-

rällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien

liitto, 37–50.

- Mustasaari, Sanna 2013. Nahkatakkisia tyttöjä ja neitsythäkkeitä - "normaalius" nuorten seksuaalioikeuksien määrittäjänä. Teoksessa Suviaanna Hakalehto-Wainio & Liisa Nieminen (toim.) Lapsioikeus murroksessa. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus, 209–239.
- Niemi, Jenni 2010. Seurusteluväkivalta nuorten kokemana. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Nipuli, Suvi & Bildjuschkin, Katriina 2016. Hoitoketju seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kokeneen auttamiseksi. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Nuorisolaki 1285/2016. Viitattu 22.3.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>.
- Näre, Sari 2000. Nuorten tyttöjen kohtaama seksuaalinen väkivalta ja loukattu luottamus tunnetaloudessa. Teoksessa Päivi Honkatukia, Johanna Niemi-Kiesiläinen & Sari Näre (toim.) Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 77–135.
- Pelastakaa Lapset 2011. Lasten kokema seksuaalinen häirintä ja hyväksikäyttö internetissä. Viitattu 11.3.2017. <http://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2016/02/01123848/Lasten-kokema-seksuaalinen-hairinta20111.pdf>.
- Pelastakaa Lapset i.a. Suojele minua kaikelta. Viitattu 11.3.2017. http://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01154623/PeLa_SHK_esite_webFINAL.pdf.
- Penttinen, Aulikki & Mäntynen, Jukka 2009. Työhön perehdyttäminen ja opastus – ennakoivaa työsuojelua. Viitattu 6.3.2017. <http://www.jytyliitto.fi/fi/jyty/materiaalipankki/Documents/Ty%C3%B6suhde/Ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4n%20kehitt%C3%A4minen/Ty%C3%B6h%C3%B6n%20perehdytt%C3%A4minen%202009%20TTK.pdf>.
- Piispa, Minna 2011. Parisuhdeväkivallan todellisuus. Teoksessa Riitta Hannus, Sirkku Mehtola, Luru Natunen & Auli Ojuri (toim.) Veitsen terällä.

- Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 15–36.
- Reform, Resource center for men 2016. Dating Violence among Nordic Youth. Report and Recommendations from the 2016 Nordic Expert Conference in Adolescents' Intimate relationships. Viitattu 10.3.2017. <http://www.nikk.no/wp-content/uploads/2016.11.28-Recommendations-from-Dating-Violence-Nordic-Youth-expert-conference.pdf>.
- Rikoslaki 1998/563. Viitattu 27.9.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>.
- Santalahti, Tarja & Lehtonen, Mika 2016. Seksuaaliterapia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Saxberg, Jonna 2017. Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyön työntekijän kanssa käydyt keskustelut opinnäytetyöprosessin aikana keväällä 2017.
- Setlementti a, i.a. Suomalainen setlementtiliike. Viitattu 12.2.2017. <https://www.setlementti.fi/setlementtiliitto/suomalainen-setlementtiliike/>.
- Setlementti b, i.a. Mitä on setlementtityö? Viitattu 25.3.2017. <http://www.setlementti.fi/mita-on-setlementtityo/>.
- Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Viitattu 25.3.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>.
- Suomen Mielenterveysseura i.a. Mieli. Shokista uuteen alkuun. Viitattu 24.2.2017. <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/kriisit/shokista-uuteen-alkuun>.
- Suomen seksologinen seura ry 2009. Seksologian ammattietiikan ohjeisto. Viitattu 27.2.2017. <http://www.seksologinenseura.fi/index.cfm?sivu=56>.
- Talentia ry 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Viitattu 15.3.2017. <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2002. Seksuaalista väkivaltaa kokeneen tutkimus- ja hoito terveydenhuollon toimipisteissä. Viitattu 27.12.2017. <https://www.thl.fi/documents/605877/747474/RAP181012.pdf>.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Seurusteluväkivalta. Viitattu 10.3.2017. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/lahisuhde/seurusteluvakivalta.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 12.2.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>.
- Tyttöjen Talo a, i.a. Viitattu 4.1.2017. www.tyttojentalo.fi.
- Tyttöjen Talo b, i.a. Hakemus Oikeusministeriön Uhrirahastolle. OTAVA -hanke.
- Työsopimuslaki 2001/55. Viitattu 6.3.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2001/20010055>.
- Työsuojeluhallinto. Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu 2016. Viitattu 6.3.2017. <http://www.tyosuojelu.fi/tyosuhde/nuori-tyontekija/perehdyttaminen>.
- Työturvallisuuslaki 2002/738. Viitattu 6.3.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2002/20020738>.
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen oppinäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Vilka, Hanna 2011. Seksuaalinen häirintä. Jyväskylä: PS-kustannus
- Vornanen, Marleena 2014. Sosiaalisen tuen merkitys seksuaalista väkivaltaa kokeneille nuorille naisille. Tulkitseva fenomenologinen analyysi itsearvostuksen rakentamisesta Tyttöjen Talolla. Helsinki: Helsingin Yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Verkkojulkaisuna: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/144286/Vornanen_Sosiaalipsykologia.pdf?sequence=2.
- Vuorelainen, Anna & Elonheimo, Henrik 2013. Nuorten vastikkeellinen seksi pääkaupunkiseudulla. Haaste lehden verkkojulkaisu. Viitattu 8.3.2017. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiar-kisto/haaste22013/nuortenvastikkeellinenseksipaakaupunkiseudulla.html>.
- Väestöliitto i.a. Seksuaalinen väkivalta. Viitattu 7.1.2017. http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/seksuaalinen-vakivalta/.
- Vähämaa, Heidi 2013. Seksuaalinen kaltoinkohtelu ja vastikkeellinen seksi – Miten sosiaalialan ammattilaisen tulisi kohdata nuori? Seinäjoki:

Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Verkkojulkaisuna:
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013120520262>.

Väyrynen, Johanna 2015. Irti kahleista: uhrin toimijuuden ja toiminnan käsite-
analyysi. Helsinki: Helsingin Yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Verkko-
julkaisuna: [https://helda.helsinki.fi/bitstream/han-
dle/10138/155506/UusiVayrynenJohannaProGradu.pdf?se-
quence=1](https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155506/UusiVayrynenJohannaProGradu.pdf?sequence=1).

Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325. Viitattu 20.3.2017. [http://www.finlex.fi/fi/laki/al-
kup/2014/20141325](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325).

LIITTEET

Liite 1: Palautelomake

PALAUTELOMAKE

Palautelomake koskee opinnäytetyönä tehtävää perehdytyskansiota Helsingin Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyöhön.

Palaute kerätään huhtikuussa 2017.

Palautelomakkeessa on kuusi (6) kysymystä ja mahdollisuus avoimeen palautteeseen.

Kysymykset:

- Onko sisältö johdonmukainen? Perustele vastauksesi
- Ovatko perehdytyskansioon sisällytyt asiat Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyön kannalta olennaisia ja oikein? Perustele vastauksesi
- Mikä toimii hyvin perehdytyskansiossa?
- Mitä kehitettävää tai korjattavaa perehdytyskansiossa on?
- Mitä mieltä olet perehdytyskansion visuaalisesta ilmeestä?
- Näetkö perehdytyskansion hyödyttävän perehdytettäviä henkilöitä?

Avoin palaute, mitä muuta palautetta haluat antaa kansiosta?

Liite 2: Perehdytyskansion sisällysluettelo

~SISÄLTÖ~

1 TYTTÖJEN TALON SEKSUAALIVÄKIVALTATYÖ 4

Seksuaaliväkivaltatyön lähtökohdat 4

Setlementtityön arvot 5

Kalliolan nuorten arvot 5

Tyttöjen Talon arvot 5

Seksologian ammattietiikka 5

Sosiaalialan ammattietiikka 7

Moniammatillinen yhteistyö 8

2 SEKSUAALIVÄKIVALTA 9

Seksuaalinen kaltoinkohtelu, sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä 9

Seksuaaliväkivalta ja internet 9

Parisuhde- ja seurusteluväkivalta 11

Seksuaalirikokset, vastikkeellinen seksi ja suojaikäraja 12

Seksuaaliväkivallan seuraukset 14

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja seksuaalioikeudet 17

Suojaavat ja altistavat tekijät 17

Lastensuojeluilmoitus ja seksuaalirikosepäily 18

3 KRIISI JA TRAUMA 20

Akuutin kriisin vaiheet 20

Akuutin kriisin hoito 22

Traumaviitekehys 23

4 SEKSUAALIVÄKIVALTAA KOKENEEN NUOREN HOITO JA TUKEMINEN HELSINGIN TYTTÖJEN TALON SEKSUAALIVÄKIVALTATYÖSSÄ 28

Hoitopolku nuorelle 28

Rikosoikeusprosessi ja lausunnot 30

5 HUOLTAJIEN TUKEMINEN 33

LIITTEET 34

Liite 1 PLISSIT-malli 34

Liite 2 Tyttöjen Talon matalan kynnyksen seksuaaliväkivaltatyön malli 35

Liite 3 Rikosprosessin portaat 36

Perehdytyskansioista 37

Muu materiaali 38